

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ  
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

**Кваліфікаційна робота  
магістра**

на тему **ВЕРБАЛІЗАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СВОЄРІДНОСТІ В ПОБУТОВІЙ  
ЛЕКСИЦІ ДІАЛЕКТІВ ПІВДНЯ ТА ПІВНОЧІ АНГЛІЇ**

Виконала: студентка 2 курсу,  
групи 8.0358 – а-з  
спеціальності 035 Філологія  
спеціалізації 035.041 Германські мови  
та літератури (переклад включно),  
перша – англійська  
освітньо-професійної програми  
Мова і література (англійська)  
**Турченко Людмила Георгіївна**

Керівник к.ф.н., доц. Лужаниця О. І.

Рецензент д.ф.н., проф. Козлова Т. О.

Запоріжжя – 2020

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет іноземної філології  
Кафедра англійської філології  
Освітній рівень магістр  
Спеціальність 035 Філологія  
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша - англійська  
Освітньо-професійна програма Мова і література (англійська)

**ЗАТВЕРДЖУЮ**  
**Завідувач кафедри** \_\_\_\_\_

«\_\_\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2020 року

**З А В Д А Н Н Я**  
**НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА**

ТУРЧЕНКО ЛЮДМИЛІ ГЕОРГІЇВНІ

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) «Вербалізація регіональної своєрідності в побутовій лексиці діалектів півдня та півночі Англії»

керівник кваліфікаційної роботи (проекту) Лужаниця Олена Іванівна, к.ф.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «22» квітня 2019 року № 596-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) 08 січня 2020 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту) понятійна база «діалект», «міський діалект», «сільський діалект», «регіональна ідентичність», «літературне койне»; типологізація діалектів; структурні та лексико-семантичні особливості мовних діалектів графств Сассекс та Йоркшир у побуті; словники діалектів Сассекс та Йоркшир.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1) простежити на сучасному етапі стан досліджуваної проблеми та узагальнити понятійну базу дослідження; 2) дослідити особливості діалектних розбіжностей у сфері побуту; 3) виявити особливість діалектів як засобу відображення регіональної ідентичності; 4) створити корпус слів на позначенні поняття «побут» в діалектах графств Сассекс та Йоркшир;

## 5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Лужаниця О.І., к.ф.н., доц.	23.04.2019	23.04.2019
Розділ 1	Лужаниця О.І., к.ф.н., доц.	14.06.2019	14.06.2019
Розділ 2	Лужаниця О.І., к.ф.н., доц.	09.09.2019	09.09.2019
Висновки	Лужаниця О.І., к.ф.н., доц.	18.10.2019	18.10.2019

6. Дата видачі завдання 23.04.2019

## КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	травень 2019	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	травень 2019	виконано
3.	Написання вступу	червень 2019	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	серпень 2019	виконано
5.	Написання практичного розділу	вересень 2019	виконано
6.	Формулювання висновків	жовтень 2019	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	грудень 2019	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	січень 2020	виконано
9.	Захист	січень 2020	виконано

**Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)**

**Магістрант**

\_\_\_\_\_ (підпис) Л. Г. Турченко  
(ініціали та прізвище)

**Керівник роботи (проекту)**

\_\_\_\_\_ (підпис) О. І. Лужаниця  
(ініціали та прізвище)

**Нормоконтроль пройдено**  
Нормоконтролер

\_\_\_\_\_ (підпис) М. В. Залужна  
(ініціали та прізвище)

## РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 59 стор., 66 джерел.

**Об'єкт дослідження:** побутова лексика діалектів графств Сассекс та Йоркшир.

**Мета роботи:** зіставний аналіз побутової лексики діалектів графств Сассекс та Йоркшир та виділення їх особливостей.

**Теоретико-методологічні засади:** для розв'язання поставлених завдань у роботі використано сукупність кількох методів: метод узагальнення й опису теоретичної бази та фактичного матеріалу, суцільної вибірки із наявного матеріалу, компонентного аналізу словникових дефініцій, порівняння й типологізації діалектів, приклади яких були математично підраховані.

**Отримані результати:** у ході роботи над дослідженням було виявлено особливості діалектів як засобу відображення регіональної ідентичності, розглянуто лексико-семантичні особливості досліджуваних лексичних одиниць та їх регіональні розбіжності, які вербалізують поняття «побут» у діалектах графств Сассекс та Йоркшир, спираючись на «Словник сассекського діалекту і колекції провінціалізмів у вжитку в графстві Сассекс» У. Паріша XIX ст. [Parish 1875] та Словник йоркширських слів та виразів Джона Рассела Сміта [Smith 1885]. Як результат, на основі комплексного порівняльного вивчення діалектів графств було здійснено структурний та лексико-семантичний аналіз лексем.

**Ключові слова:** *діалект, типологізація діалектів, міський діалект, сільський діалект, літературне койне, регіональна ідентичність.*

## ЗМІСТ

<b>ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....</b>	<b>3</b>
<b>ВСТУП.....</b>	<b>4</b>
<b>РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....</b>	<b>8</b>
1.1 Місце діалектів в системі форм існування англійської мови.....	8
1.1.1 Територіальні діалекти.....	13
1.1.2 Типологія та специфіка територіальних діалектів кінця ХІХ початку ХХ сторічч.....	18
1.2 Діалектна лексика як джерело відображення регіональної ідентичності.....	21
1.3 Побутова лексика у лінгвокультурологічному аспекті.....	25
<b>РОЗДІЛ 2 ПОБУТОВА ЛЕКСИКА В ДІАЛЕКТАХ ГРАФСТВ САССЕКС ТА ЙОРКШИР.....</b>	<b>32</b>
2.1 Тематичні групи побутової лексики у діалектах графств Сассекс та Йоркшир.....	33
2.1.1 Побутова лексика діалекту графства Сассекс.....	34
2.1.2 Побутова лексика діалекту графства Йоркшир.....	39
2.2 Структурні особливості лексичних одиниць побутової лексики та їх чистомовний аналіз.....	47
<b>ВИСНОВКИ.....</b>	<b>51</b>
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....</b>	<b>54</b>

## ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ФІМ – форма існування мови

ЛМ – літературна мова

ЛО – лексичні одиниці

## ВСТУП

Територіальні особливості мови є цінним надбанням духовного багатства будь-якого народу. Народна мова – це джерело інформації для істориків і етнографів, краєзнавців і лінгвістів.

Діалекти відносяться до народного типу мовної культури, в якому яскраво відображається національний світогляд. Вивчення діалектної лексики дозволяє усвідомити багатство національної мови в регіональних різновидах. Хоча, в цілому, розвиток діалектів має схожу структуру, кожен діалект залежить від своїх власних соціально-історичних умов формування, отже діалекти Англії значно відрізняються один від іншого.

Зауважимо, що англійські діалекти вивчаються давно й результативно.

Серед актуальних проблем вивчення діалектів відмітимо лінгвокультурний аспект аналізу генези діалектів як об'єктів контактних ситуацій [Баранникова 1981; Бубенникова 1980; Vaugh 1963; Лужаница 1999], особливості мовних рівнів діалектних систем [Milroy 1984; McDonald 1981; Hughes 1997; Trudgill 2000], своєрідність лексичного складу [Лужаница 2010; Ершова 1984; Бубенникова 1980; Trudgill 1986], формування нових діалектних форм [Баранникова 1981; Десницкая 1970; Kersswill 2000; Trudgill 2004], процес становлення літературної мови, взаємодія літературної мови з діалектами [Бродович 1988; Ярцева 1985; Бруннер 1955; Смирницкий 1965], аспекти кореляції діалектних і соціальних показників, і особливості їх функціонування в цілому [Гухман 1969; Маковский 1980; Halliday 1973; Лужаница 1999].

Очевидно, що досліджування діалектів зберігає свою **актуальність** особливо у межах етнолінгвокультурології, де вивчення національно-культурної семантики слів є вагомим; в ній відображається, фіксується, та передається від покоління до покоління мовна картина світу, взаємодія мовних, етнокультурних та етнопсихологічних факторів вагомим у

формуванні та еволюції мови як частини культури.

В цьому контексті, набувають важливого значення питання регіональної своєрідності, особливо в етнічно негомогенних континуумах, де національна ідентичність формується шляхом «накладання» її на все існуючі попередньо ідентичності нижчого рівня – регіонального або соціального (см. праці М. Рябчука, Л. Нагорної, А. Гуцала, Г. Зеленько, Є. Кіш, І. Ковалю, І. Кресіної, І. Кураса, І. Прізела, М. Шульги, Т. Кузьо та інших).

Побут грає велику, а іноді навіть вирішальну роль в людській історії. Побут належить до первинних, загальнолюдських концептів та відображає особливості проживання етносів, прямо номінує матеріальну культуру мовців та опосередковано їх спосіб життя та праці. Таким чином, вивчення побутивізмів .

**Об’єктом дослідження** є побутова лексика діалектів графств Сассекс та Йоркшир.

**Предметом дослідження** є структурні та лексико-семантичні особливості лексики, які вербалізують поняття «побут» сассекського та йоркширського діалектів.

**Мета роботи** полягає у зіставному аналізі побутової лексики діалектів графств Сассекс та Йоркшир та у виділенні їх особливостей.

Досягнення мети передбачає вирішення таких **завдань**:

1. розглянути стан досліджуваної проблеми на сучасному етапі та узагальнити понятійну базу дослідження;
2. виявити особливість діалектів як засобу відображення регіональної ідентичності;
3. створити корпус слів на позначенні поняття «побут» в діалектах графств Сассекс та Йоркшир;
4. розглянути структурні, лексико-семантичні особливості досліджуваних лексичних одиниць, та їх регіональні розбіжності.

**Методика дослідження:** для розв’язання поставлених завдань у роботі використано сукупність кількох методів: метод узагальнення й опису



теоретичної бази та фактичного матеріалу, суцільної вибірки із наявного матеріалу, компонентного аналізу словникових дефініцій, порівняння й мовних явищ, приклади яких були математично підраховані.

**Матеріалом для дослідження** слугували 324 слова, які вербалізують поняття «побут» у діалектах графств Сассекс та Йоркшир.

**Джерелом** фактичного матеріалу є «Словник сассекського діалекту і колекції провінціалізмів у вжитку в графстві Сассекс» У. Паріша XIX ст. [Parish 1875] та Словник йоркширських слів та виразів Джона Рассела Сміта [Smith 1885].

**Наукова новизна** полягає у створенні корпусу побутової лексики, а також в тому, що це дослідження є першою спробою структурного та лексико-семантичного аналізу цих лексем, при якому здійснено їх комплексне порівняльне вивчення на матеріалі діалектів графств Сассекс та Йоркшир – виявлення особливостей та зазначення відмінних рис у порівнянні різних територіальних діалектів Англії є певним нововведенням у лінгвістичних роботах.

**Практичне значення роботи:** результати дослідження можуть бути використанні під час подальших наукових розробок з питань клішованих одиниць діалектів англійської мови, при написанні курсових та дипломних робіт з фаху «англійська мова та література»; а також у курсах лексикології, загального та порівняльного мовознавства, діалектології.

**Структура роботи.** Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, кожен з яких має підрозділи, висновків, списку використаних джерел.

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет, схарактеризовано методи аналізу й фактичний матеріал, розкрито новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі розглянуто стан досліджуваної проблеми на сучасному етапі, узагальнено понятійну базу дослідження, а саме поняття

«діалектологія», «діалект», «міський діалект», «сільський діалект», «літературне койне»; з'ясовано відмінності між зазначеними термінами; проаналізовані різні типи класифікації діалектів: хронологічні, структурні, територіальні. Також з'ясовано особливість діалектів як засобу відображення регіональної ідентичності.

Другий розділ присвячено аналізу структурних, лексико-семантичних особливостей побутової лексики, та їх регіональні розбіжності на матеріалі створеного лексичного корпусу діалектів Англії.

У висновках подано узагальнені результати дослідження. Проблематика роботи зумовила її структуру.

Загальний обсяг – 59 сторінок. Список використаних джерел включає 66 найменувань.

## РОЗДІЛ 1

### ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

#### 1.1 Місце діалектів в системі форм існування англійської мови

Сучасні національні мови – явище поліваріантне, вони існують у вигляді різних форм, серед яких відмічають як асистемні мовні утворення так і системні.

Англійська мова в цьому випадку не є виключенням, а навпаки, є взірцем сучасної полімовної варіативності, яка проявляється в існуванні національних та регіональних, територіальних та соціальних варіантів, а також більш менших узуально детермінованих, а частіше не системних мовних зразків.

Інваріантом системної мовної організації є поняття форми існування мови (далі – ФІМ), під яким розуміють самостійні мовні структури однієї мови, які природно об'єднуються в групи з різною ієрархією за ознаками спільності початкового матеріалу, а тому, легкодоступні сприйманню та розумінню в межах одного народу, але відрізняються за рівнем досконалості, універсальності, а також переважно сферам використання [Аврорин 1975, с. 53]. ФІМ – природно сформований, розвинений структурно і функціонально самодостатній варіант мови, який характеризується своєрідністю в сферах фонетики, граматики і лексики [Лужаниця О.І].

Таким чином, ФІМ – це одна із конкретних форм організації і функціонування мови в колективі людей. Більшість форм існування мови обумовлена різноманітністю історичних, соціальних, культурних та іншими умовами і життєвими потребами соціумів, а також не повторюваністю

конкретних умов, в яких складається, розвивається і функціонує та чи інша мова.

Форми існування мови явище не однорідне. В англістиці, традиційно, до них відносять: літературну мову (далі – ЛМ), територіальні/сільські діалекти та міські койне/діалекти. Розглянемо кожне із цих явищ окремо.

Під терміном літературна мова розуміють мову, яка оброблена майстрами слова, письменниками. Від діалектів вона відрізняється тим, що має певні кодифіковані норми щодо вимови, слововживання, граматичних форм, яких повинні дотримуватися мовці. Це своєрідний зразок, еталон правильного користування мовою [Кочерган 2006, с 25].

Існує різне тлумачення цього поняття, що обумовлено різноманітністю конкретних національних форм, а також ще більшим різноманіттям історичних форм літературної мови.

Наприклад філолог і славіст Ф. П. Філін та А. В. Ісаченко виділяють майже однакові ознаки літературної мови [цит. за ЛЯ 2012]. Ф. П. Філін виділив сім ознак, деякі з них були перераховані вище, а А. В. Ісаченко чотири. В. Виноградов дає досить широке поняття ЛМ [там же]; М. Гухман в своїй статті про «Поняття літературна мова» також дає своє визначення, що досить схоже з визначенням В. Виноградова, хоча М. Гухман не у всьому погоджується з першим, який був проти того, щоб розглядати мову усної поезії як одну із різновидів ЛМ. На думку вченого, мова, яка отримала фіксацію в давній епічній поезії різних народів, була зразком обробленої мови з певним лексичним відбором та своєрідною регламентацією. Останній взагалі прирівнює ЛМ до національної мови і вважає, що ЛМ може існувати, якщо є нація.

У цілому, Б. В. Томашевський і А. В. Ісаченко розглядають ЛМ у сучасному світі, в епоху існування існуючих націй. Б. В. Томашевський пише: "ЛМ в сучасному сенсі допускає наявність національної мови, тобто, історично її передумовою є нація, в будь-якому випадку, цей термін має особливий та достатньо визначений сенс в рамках національної мови"

[Гухман 1970, с. 513]. Розвиваючи цю думку А. В. Ісаченко вважає, що головними ознаками будь-якої літературної мови є полівалентність, де обслуговуються всі сфери національного життя, нормованість, яка є обов'язковою для всіх членів колективу і у зв'язку з цим недопустимість діалектних варіантів, та стилістична диференціація [Гухман 1970, с. 520]. Як зазначає М. Гухман, А. Ісаченко вважав, що ті ознаки, які він виділив, властиві тільки національним мовам, а ЛМ не може існувати в до національний період.

Повну соціолінгвістичну характеристику літературної мови дає В. В. Виноградов: «Літературна мова — спільна мова писемності того чи іншого народу, а навіть і декількох народів — мова офіційно-ділових документів, шкільної освіти, письмово-побутового спілкування, науки, публіцистики, художньої літератури, всіх проявів культури, що виражається у словесній формі, частіше на письмі, але іноді усній. Ось чому різняться письмово-книжкова та усно-розмовна форми літературної мови, виникнення, співвідношення та взаємодія яких підкорені певним історичним закономірностям» [ЛЯ]. ЛМ – системний варіант, який сформувався в ході нормалізації мови [Лужаниця 2011, с. 88].

М. М. Гухман у своїй статті дає досить чітку та водночас широку характеристику літературної мови. В його розумінні ЛМ – це оброблена форма будь-якої мови, незалежно від того, чи отримує вона реалізацію в усній чи письмовій різновидності [Гухман 1970, с. 511]. Тобто він говорить, що ЛМ розглядається як одна із ФІМ, нарівні з територіальними діалектами і різними типами розмовних койне та просторіччям. М. Гухман зазначає, що ЛМ є історичною категорією: ступінь обробки, суворість відбору та регламентації можуть бути неоднаковими не тільки в різних літературних мовах, а і в різні періоди історії однієї і тієї ж мови.

Отже, ми бачимо, що існує велика кількість понять та визначень ЛМ, але багато мовознавців та лінгвістів розуміють під цим терміном майже одне

і теж значення, тим не менш, можна простежити, що є певні розбіжності між ними (поняттями).

Таким чином, як показує теоретичний аналіз, на нашу думку, ЛМ – це не тільки одна із ФІМ нації, але спільна мова певного народу, мова художньої літератури, науки, публіцистики, яка має певні чіткі норми, обробленість, стабільність, універсальність та стилістичну диференціацію.

ЛМ притаманні: 1) обробленість; 2) стабільність; 3) стилістична диференціація; 4) універсальність, тобто обслуговування всіх сфер комунікації; 5) наявність усного та писемного різновиду [Матвіяс 2000, с. 23].

Літературна мова – є головною формою існування мови, а також мовою народності, що обслуговує досить різні сфери життя суспільства, та перевершує всі інші різновиди багатством, поліфункціональністю та певними чіткими нормами.

На жаль, у лінгвістиці досить немає чіткого визначення поняття «діалект». Наприклад, британський лінгвіст Д. Крістал визначає діалект як варіант мови, що відрізняється від інших варіантів певним набором слів і граматичних структур на регіональному і соціальному рівнях. Тобто він ототожнює ці два поняття [Аврорин 1975, с. 67].

Англійський вчений П. Традгіл [Trudgill 1994, с. 11] дає досить чітке розуміння поняття терміну діалект та його значення: Соціальні і географічні види мови відомі як діалекти. Діалекти, залежать від соціального та географічного походження мовця – і ми говорим про всіх мовців". Далі він пише, що діалекти не є специфічними, старомодними чи простими способами говорити. Вони не є чимсь, що мають інші люди. Всі люди походять звідкись і мають певні соціальні умови, таким чином, усі – говорять діалектами". І далі: "діалекти не є добре або погано, правильно чи неправильно, вони відрізняються один від одного, що є показником цивілізованого суспільства.

А. Д. Швейцер під визначенням діалект розуміє «територіально замкнений різновид мови, обмежений сферою народно-розмовного мовлення

та такий, який протистоїть нормованій літературній мові» [Швейцер 1976, с. 45 ].

Р. Квірк визначає діалект як "варіативність всередині певної мови" з одного боку, а з іншого – як "систему мови, властиву певному регіону чи соціальній групі" [Quirk 1962, р. 146].

З точки зору соціофункціонального висвітлення мови під діалектом розуміють функціонально обмежений варіант мови, який використовують певне коло індивідів в різних сферах людської діяльності та в різних актах комунікації [Лужаниця 2001, с. 81].

В. Гак взагалі характеризує діалект з п'яти позицій: у просторовому, часовому, функціональному, соціальному і мовному аспектах. На його думку діалект обмежений певними просторовими рамками, оскільки його кордони збігаються з кордонами історичних територій. В часовому аспекті діалекти виникають раніше, ніж літературна мова, і поступово зникають в процесі її становлення. У функціональному аспекті діалект не має своєї норми і вживається народними масами у сфері побутового мовлення. У соціальному аспекті діалект обмежений, адже, як прийнято вважати, його вживають люди соціально "принижені" чи селяни. З мовної позиції діалект стилістично не зумовлений, його лексика відображає лише побутові речі. Ось так характеризує п'ять позицій В. Гак [Гак 2000, с. 55]. Як на мене, всі ці аспекти є правильними, і досить чітко характеризують та дають точне визначення діалекту як терміну.

Багато інших відомих лінгвістів (П. Традгіл, Д. Крістал, А. Д. Швейцер, О. І. Лужаниця) дають різне визначення поняттю діалект. Але, аналіз визначень термінів, діалект у найширшому розумінні – це певний різновид мови, який є засобом спілкування між людьми. У цілому лінгвісти згодні, що діалект – це певний різновид мови, який є засобом спілкування між людьми; а територіальний діалект – це теж певний різновид мови, але на певній території, який має свої певні особливості у вимові, лексиці, граматиці та синтаксисі. Але діалект – це поняття хронологічне та етно-обумовлене. Його

особливості, типологія, функції різняться залежно від території країни та етносу, який його використовує. Розглянемо специфіку територіальних діалектів Англії – об’єкта нашого вивчення – більш детально.

1.1.1 Територіальні діалекти. Визначення поняття терміну діалект безліч, але значення має одне: діалект – це особлива форма існування мови, яка використовується як засіб спілкування між людьми, які мають територіальну та соціальну спільність, та на відміну від ЛМ, він територіально обмежений і мало функціональний, а також вирізняється певними соціоісторичними та лінгвістичними функціями [Бріт, с. 36].

Що стосується типології територіальних діалектів, то вона історично та культурно обумовлена. Автори всіх національних шкіл погоджуються відносно існування декількох історичних типів діалектів:

- 1) племінні діалекти;
- 2) діалекти донаціонального періоду
- 3) діалекти національного періоду
- 4) діалекти сучасного глобального світу.

Територіальні діалекти – це одна із розповсюджених форм існування мови. Ще до виникнення писемності та літературних мов територіальні діалекти були найголовнішою ФІМ.

Територіальні діалекти – компоненти як національного, так і донаціонального періоду існування мови, причому формування і розвиток основної маси територіальних діалектів припадає на донаціональну стадію.

Однак, особливості розвитку різних національних шкіл призвело до термінологічної синонімії даної парадигми, а особливості національного розвитку самих ФІМ призвело до деяких суттєвих змін самих термінів.

Так російські територіальні діалекти існували та існують тепер у вигляді говорів, як і українські. Говір – це найменший територіальний



різновид мови, що обслуговує жителів населеного пункту (села) і що має помітні особливості у всіх сторонах мовної системи.

Говір – варіант діалекту, що обіймає проміжне місце між найбільшою діалектною одиницею – наріччям і найменшою – говіркою. Наприклад в с. «Ореховки Алексеевского района Куйбышевской» області існують свої певні особливості говору такі як, тверда вимова довгих шиплячих: *лашшына, дрбжжы*; 2) наявність *хв*, *х* на місці орфографічного *ф*: *сьрахван, канхвётка, хургбн* та ін.; 3) губно-зубної [в] (ф): *в баню, в цёркву, ф школу, ф чюлін, ф пдгрибе, в вадё* та ін.; 4) лексика говору — типowo південноросійська: *карёц, рагач, кбчит, дья/ш* та ін. [ЛЯ].

Кількість українських говорів, їх межі, глибина протиставності іншим говорам, а також їх внутрішнє членування на групи говірок можуть бути як наслідком племінної диференціації з доісторичних часів, так і пізніших різночасових політико-адміністративних об'єднань і перегруповань земель, наявності і зміни впродовж тривалого періоду розвитку адміністративних, культурних, релігійних і освітніх центрів.

У територіальному плані говір не є чітко відмежованим, замкнутим утворенням. Риси, що визначають специфіку говору, можуть виявлятися лише у частині говірок, спричиняти його внутрішню диференціацію.

В Україні виділяють такі наріччя як *південно-східне наріччя*, до якого належать середньонаддніпряньський, слобожанський та степовий говори.

Це наріччя охоплює говори південних районів Київської та Сумської областей, усієї території Харківської, Луганської, Донецької, Полтавської, Запорізької, Дніпропетровської, Херсонської, Кіровоградської, Черкаської, Миколаївської та Одеської областей.

*Південно-західне наріччя*, яке поширене на заході України (крім Полісся) – від Закарпаття і Галичини до південної Київщини і Черкащини. До нього входять лемківський, надсянський (долівський), закарпатський, покутсько-буковинський, гуцульський, бойківський, наддністрянський, волинський і подільський говори.

*Північне наріччя*, яке характерне для північних територій України: Волині, Рівненщини, Житомирщини, Київщини, Чернігівщини та північної частини Сумської області. До північного (поліського) наріччя належать східнополіський (лівобережнополіський), середньополіський (правобережнополіський) і західнополіський говір [Матвіяс 2000, с. 4 - 6].

Як вже вище зазначалося, що сукупність більш менш однорідних говорів утворює наріччя. А наріччя в свою чергу – найбільша одиниця територіальної диференціації діалектів мови, що становить сукупність близьких за визначальними рисами говірок, об'єднаних у говори.

В російській мові існує два види наріччя – північноросійський (для якого характерно: 1) оканння; 2) взривна вимова звука [г]; 3) закінчення -я в родовому і знахідному відмінку однини особистих займенників я, ти; 4) -/тг (тверде) в закінченнях дієслів 3-ї особи однини та множини теперішнього та майбутнього часу; 5) наявність слів: *ковш, квашня, сковородник, зыбка, /са0/жш, озимь, суюгная (овца), бережая (лошадь), лаёт (собака)* та ін.) та південноросійський для якого характерно: 1) акання; 2) фрикативна вимова звука [г]; 3) закінчення -е родовому і знахідному відмінку однини особових я; 4) -т' (м'яке) для 3-ї особи дієслів однини та множини теперішнього та майбутнього часу; 5) наявність слів протиставлених «північноросійським» словам: *корец, дежа, чепельник, люлька, зипун, зелена, котная (овца), жеребая (лошадь), брешет (собака)* та ін.). Говір с. «Ореховки» належить до південного наріччя [ЛЯ].

Окрім говору і груп говорів існують діалектні зони, що виділяються пучком ізоглос окремих мовних явищ. Діалектні зони не повторюють ні кордонів груп говорів, ні говору.

Ні наріччя, ні групи говорів та навіть не діалектні зони не є ФІМ, так як в силу «збірного» характеру не утворюють єдиної комунікативної системи: ніхто не розмовляє на всій групі говорів, а також наріччями. Самодостатньою, реально функціонуючою системою є діалект та його найдрібніший різновид – говір.

На відміну від української та російської мови, в англійській мові теж самі ФІМ існують у рамках інших термінів.

В до національний період територіальні діалекти Англії представлені ФІМ і виступають в двох видах: традиційні діалекти та міські койне/діалекти.

Під традиційним діалектом розуміють самодостатню, природно сформовану регіональну систему вербальної комунікації, яка використовується за певними правилами значною групою людей, які з самого початку мешкали на одній території, будучи позначкою групової соціо-територіальної ідентифікації населення в до національний період розвитку суспільства [Лужаниця 2001, с. 82].

Другі з'являються в постіндустріалізаційний період, з появою місць. Під ними розуміють генетично неоднорідний діалект, який сформувався в ході природнього розвитку мови, та є формою над діалектного спілкування представників родинних етносів/племен, який виник в результаті спрощення мовної системи і злиття різного роду елементів [Лужаниця 2001, с. 82].

Окрім діалектів в Англії також функціонує просторіччя. Разом з діалектами, жаргонами просторіччя складає усну не кодифіковану сферу загальнонаціональної мовної комунікації – народно-розмовну мову, простіше кажучи це мова міського населення з низьким рівнем освіти, яка не володіє літературною мовою [ЛЯ].

Так наприклад, коли ми дивимося будь-який англійський фільм, досить часто там звучать такі не зрозумілі слова як *ain't, wanna, gonna, wannabee, gotta, dunno, zep u nope*. Це звичайні просторіччя англійської мови.

Наприклад слово *ain't* з'явилося у 18 століття разом з такими формами допоміжних дієслів як *don't i won't*.

В залежності від ситуації *ain't* розглядається, як еквівалент допоміжних дієслів та частки *not*: *is not, are not* и *am not*. Наприклад:

*You ain't going to the club until you've done the dishes.*

Ти не підеш в клуб доки не помиєш посуд.

*It ain't necessary to do so. — It isn't necessary to do so.*

Нема потреби робити так.

✓ **Wanna** - це слово є еквівалентом вираженню *want to*.

I wanna go home. Я хочу піти додому.

I wanna be a king. Я хочу бути королем.

✓ **Gonna**. Дане просторіччя використовується для повідомлення про події, які мають відбутися в майбутньому, в розмовній мові виступає заміною вираження *going to* в розмовній мові.

I am gonna enter a college this year. В цьому році я збираюся вступити до коледжу.

**Wannabee (want-to-be)** — це іменник, що означає людину, який хоче бути схожим на яку-небудь відому людину. Дане слово застосовується по відношенню до пристрасних прихильників популярних співаків, акторів, музикантів і т.д.

Elvis Presley wannabees gathered yesterday at the annual Elvis's fest. Шананувальники Елвіса Преслі зібрались вчора на щорічному фестивалі Елвіса.

✓ **Gotta**. Слово *gotta* в розмовній мові є еквівалентом модального дієслова *have to*, в значенні «повинен». Наприклад:

*You know what they say, you've gotta spend money to make money!*

Знаєте, як говорять, спочатку ви повинні витратити гроші, щоб заробити гроші!

✓ **Dunno**. Дане просторіччя слово може вживатися в розмовній мові замість словосполучення *don't know*.

I *dunno*. Я не знаю.

✓ **Yep i Nope**. *Yep* і *nope* вживається, в основному, в розмовній мові. По змісту вони досить близькі до *yes* і *no*. В загальному випадку, *Yep* — вживається для вираження, щоб підтвердити сказане, а *nope* — для заперечення сказаного.

- *Are you going to sit here all day?*

- *Yep.*

- *You did it?*

- *Nope.*

Просторіччя, які утворені за рахунок скорочення першої частини слова, тобто, які утворилися з скорочення однієї або декількох перших літер у звичайних словах, в англійській мові існує ціла група. Замість літер на початку слова ставиться апостроф. До них відносяться: *'bout*, похідне від *about*, *'cause* похідне від *because*, *'k* похідне від *ok* і т.д.

1.1.2 Типологія та специфіка територіальних діалектів кінця XIX початку XX сторічч. Як вже було зазначено, під територіальним діалектом розуміють будь-яку іншу форму існування англійської мови, що відрізняється від стандартної англійської мови граматиною, синтаксисом, вокабуляром та, звичайно, вимовою, хоча самої по собі вимови не вистачить для того, щоб відокремити діалект [Общее языкознание 1970, с. 56].

В області структури кожний територіальний діалект має свої суттєві відмінності від будь-якого іншого діалекту тієї самої мови та від будь-якої іншої форми її існування. Але таких спільних та обов'язкових рис, які б відрізняли діалект як вид від мови не існує.

Територіальні діалекти Англії – явище історичне, вони є результатом багатовікового розвитку. Виділимо основні властивості англійських територіальних діалектів кінця XIX початку XX сторічч, що відрізняють його від інших форм існування мови та територіальних діалектів інших епох. До них відносяться:

- 1) соціальна, вікова та частково статева обмеженість кола носіїв діалекту (це головним чином сільські мешканці похилого віку);
- 2) обмеженість сфери використання діалекту родинними та побутовими ситуаціями.

В XIX та початку XX століть існують як мінімум 2 їх структурних типів – традиційний (сільський) діалект та міське койне/діалект [Wales 2006, с. 79].

Територіальна класифікація обох типів діалектів представляє серйозні труднощі, оскільки їх межі відрізняються великою нестабільністю, а мовний стандарт все більше й більше вторгається в область розповсюдження діалектної мови. Тим не менш, простежується певна тенденція їх диференціації за адміністративно-територіальною ознакою на два види – ті, які функціонують в міській та сільській місцевості.

Під першим розуміють самодостатню, природно складену регіональну систему вербальної комунікації, яку використовує за певними правилами значна група людей, що проживає на одній території, та є маркером групової соціо-територіальної ідентифікації населення в сільській місцевості.

Одна з найбільш серйозних спроб територіальної класифікації традиційних діалектів була зроблена А. Еллісом. Хоча його типологія не позбавлена недоліків, у цілому вона достатньо точно відображає діалектну карту Великобританії XIX сторіччя та була взята за основу багатьма діалектологами. Так, М. Маковський, спираючись на класифікацію А. Елліса, територіальні діалекти типологізує [Маковський 1980, с. 56]:

- *північні діалекти*, що підрозділяються на три підгрупи;
- *середні діалекти*, що поділяються на десять підгруп;
- *східні діалекти*, підрозділяються на п'ять підгруп;
- *західні діалекти*, підрозділяються на дві підгрупи;
- *південні діалекти*, поділяються на десять підгруп.

Під міським койне/діалектом розуміють генетично неоднорідний діалект, що сформувався в ході природного розвитку мови, передбачає спадкоємність мовних станів традиційних діалектів, є формою наддіалектного спілкування представників родинних етносів / племен, що виник в результаті спрощення мовної системи і злиття різнорідних елементів.

Термін "койне" перекладається з грецької "спільна мова". У сучасній соціолінгвістиці койне розуміється як такий засіб повсякденного спілкування, що пов'язує людей, що говорять на різних територіальних чи соціальних варіантах даної мови. Термін "койне" особливо актуальний при

описі мовного життя великих міст, в яких змішуються маси людей з різними навичками спілкування. Міжгрупове спілкування в умовах міста потребує вироблення такого засобу спілкування, який був би зрозумілим усім.

Територіально міське койне співпадає з локацією міст.

Для англійських діалектів цієї епохи, з одного боку, характерне консерватизм: у діалектах зберігаються багато мовних явищ різних періодів історії мови, а також різного роду іншомовні нашарування – скандинавські, норманські та ін. З іншого боку, їм притаманне варіантність на всіх мовних рівнях (фонетика, граматики і особливо лексика) [Wales 2006, с. 219] та відкритість з боку запозичень. Крім того, ті чи інші відхилення від літературного стандарту є наслідком або еволюції мовних елементів, які функціонували в попередні періоди, або новоутворень останніх часів.

Сучасні територіальні діалекти на думку лінгвістів, є також соціально-маркованими формами існування мови. П. Традгіл [Trudgill 2000], зокрема відносить їх до соціальних діалектів, які протиставлені стандартній мові на тій підставі, що перші використовуються нижчим прошарком суспільства, тоді як останні – вищим.

Слід зазначити, що англійські діалекти XIX та початку XX століть не лише суттєво, але й територіально розмежовуються. Якщо аналізувати лінгвогеографічні карти, то можна помітити на ній чіткі 2 територіальні діалектні зони – південь та північ Англії. Ці зони були сформовані внаслідок особливого історичного розвитку окремих територій Великобританії. Так, на півночі найвагомим є контакт зі скандинавською та, відповідно, германською культурою, тоді як на півдні вагомим є норманно-французький вплив. Таким чином, мова та діалекти півночі піддалися активному скандинавському та, відповідно, германському впливу, тоді як південні, - норманському. Усе це якісно відобразилося на особливостях англійських діалектів у відповідних регіонах.

## 1.2 Діалектна лексика як джерело відображення регіональної ідентичності

В останній час питання регіональної ідентичності набувають важливого значення. Окремі аспекти процесів її формування досліджуються в роботах вітчизняних та зарубіжних авторів С. Роккана, М. Рябчука, Л. Нагорної, А. Гуцала, Г. Зеленько, Є. Кіш, І. Ковалю, І. Кресіної, І. Кураса, І. Прізела, М. Шульги, Р. Шпорлюка, Т. Кузьо та інших.

Термін «регіональна ідентичність» містить 2 складові. Поняття «регіон» та саме «ідентичність». Регіон, маючи широкий зміст, використовується багатьма науками, можливо тому єдиного підходу до його визначення не існує. Вчені визнають, що мета, завдання і специфіка дослідження зумовлює формулювання дефініції, яке відштовхується від таких географічних критеріїв як фізичний простір, територія чи просторова система і є проміжним чинником, який формує інші структурні змінні і їх значення. Регіон – це також територіальна громада, історично сформована на основі етнокультурної ідентичності людей, які заселили певний простір. Регіон існує і змінюється в результаті діяльності його жителів, пов'язаних соціальною структурою і різного роду інтересами (політичними, економічними, культурними).

У нашому дослідженні регіон визначається за культурними критеріями у відповідності до мови чи моделі соціальної комунікації або описується відповідно до почуття ідентичності [Сташук].

Серед розмаїття ідентичностей регіональна ідентичність є найменш дослідженим концептом. Однак незмінним фактором, який формує регіональну ідентичність, є система цінностей і переконань, норм і форм поведінки певної територіальної спільноти, через яку вона сприймає політичну, соціальну і економічну ситуацію. Крім того, ідентичність



конструюється на основі спільної релігії, мови, історичної спадщини, традицій, символів.

На регіональному рівні локальна ідентичність вербалізується, насамперед, у діалектній лексиці.

Діалектна лексика – це слова, вживання яких властиво людям, що мешкають в певній місцевості. Діалект – це усна розмовно-побутова мова жителів певної місцевості. Діалектизм – слово, яке використовується в цьому різновиді мови. Видами діалектизмів є: фонетичні (слова, в яких відображаються фонетичні особливості діалекту), словотвірні (слова, в яких морфемна будова дуже близько стикається з літературною нормою, але має деякі видозміни при збереженні одного і того ж кореня), морфологічні (форми, що відрізняються від літературних), синтаксичні (форми, що відрізняються від літературних конструкцій), лексичні (власно лексичні, лексико-семантичні, етнографізми).

Діалектна лексика має багато спільних рис із словами літературної мови; системна організація лексики співпадає та розвивається майже у тому ж напрямку, що і лексичні одиниці етномови, або національної мови.

Так, лексика та словарний склад діалекту теж має синтагматичні та парадигматичні відношення, тобто діалектизми групуються за аналогією (синоніми, омоніми, тематичні групи, лексико-семантичні поля), протиставленням (антоніми), відношення загального до часткового (гіпоніми / гіпероніми), тощо [Кулинич 2015, с. 322].

У цілому, принцип зв'язків та польова організація лексики така сама як і в літературній мові [Тарасова 2016, с. 222].

Діалектна лексика формується за тими самими принципами, як і літературна мова не лише за морфологічним способом, але й семантико-морфологічним та семантико-синтаксичним.

Тим не менш, оскільки діалект є виокремленою соціо-регіональною мовною системою, його специфіка призводить до наявності своєрідності окремих ознак, а саме:

1) територіальна обмеженість, тобто функціонування в окремих регіонах країни, що знаходить відображення у лінгво-географічних картах та призводить до формування фонемо-графічних варіантів в різних діалектах, географічних синонімів, розширеної полісемії і, навіть, енантіосемії у межах єдиної національної мови;

2) соціальна обумовленість, а саме: поширення серед певної соціальної групи (нижчого прошарку суспільства) у повсякденному мовленні, що приводить до обмеження стильової диференціації мовних одиниць діалектів лише розмовним стилем, серед якого єдиним підвидом є сленг [Маковский 1980, с. 3 – 6];

3) стійкість та консерватизм системи, що проявляється в існуванні архаїчних форм, історизмів та усталеності мовних форм;

4) гнучкість та відкритість по відношенню до запозичень, що, з одного боку приводить до існування етимологічних дублетів, полісемії та енантеосемії, з іншого, - до змішаної з генетичної точки зору мовної структури, при якій більша частина запозичена, або походить з тих самих джерел, що і загально-англійська, збігаючись з нею. Це призводить до того, що діалектна система є обмеженою, а її лексика співіснує з елементами літературної мови [Маковский 1980, с. 65];

5) фрагментарність парадигматичних відношень на тій підставі, що діалектизми, які закріплені у словниках, утворюють меншу кількість лексико-семантичних груп ніж літературна мова, а наповненість семантичних полів не виходить за межі діалектного узусу. Охопивши практично всі сфери культури і побуту, тим не менш, в одних тематичних групах діалектизмів менше, в інших більше. Пов'язано це, ймовірно, з тим, що найменування базових явищ (грошових одиниць, частин тіла людини, домашньої худоби, руд і мінералів) у всіх групах національної мови та її варіантів схожі та однакові. Відрізняються назви локальних реалій, що залежать від кліматичних умов, традицій, способу життя носіїв діалектів. Причина

лексичної безеквівалентності в дещо іншому баченні світу різними культурними і етнічними спільнотами;

6) існування ареального виду зв'язку, що знаходить своє вираження в існуванні географічних синонімів;

7) відсутність правил, але з наявністю певної нормативності у вигляді мовного узусу. Діалектна норма створюється традицією життя говору і сприймається як природна. Вона не є штучною і спеціально не підтримується кодифікованими документами (правописом, словниками, підручниками, посібниками, тощо), як це спостерігається в літературній мові. Зміни в діалектах історично безперервні і мовцями не контролюються;

8) функціонування переважно в усній формі і відносно обмеженою сферою вживання.

9) діалектна лексика, діалектизми є вербалізацією регіональної ідентичності кожного етносу чи нації, бо діалектизми відносяться до культуронімів, оскільки описують життєві реалії малої соціо-регіональної групи в складі більшого етносу. В їх складі є як поліноніми, так і ідеокультуроніми. В класифікації Т.В. Жеребило [Жеребило 2010, с. 26] перші п'ять (фонетичні: аржаной замість житній, граматичні: золота семечка замість семечко, словотвірні: морква замість морковь, лексичні: чабак замість лещ, семантичні: чашка замість миска) належать до полінонімів, останній тип (етнографічні / етнографізми: понёва – вид спідниці) до ідеокультуронімів.

Таким чином, діалектна лексика відображає людський досвід досягнення природи, відносин, що складаються в суспільстві, власної психічної і розумової діяльності в узагальненому вигляді. Дійсність «проектуюється» в семантику природної мови, і отримана мовна картина світу відрізняється від світу дійсності інших спільнот етносу чи нації.

### 1.3 Побутова лексика у лінгуюльтурологічному аспекті.

Сучасний стан розвитку мовознавчої науки особливо в останній період відзначається посиленням інтересом до етносоціолінгвістичних досліджень, основи яких були закладені А.А. Потебнією, В. Гумбольдтом, Ф. Боасом, Э. Сэпиром, Б. Уорфом, А. Мейє, В. Жирмунським, У. Лабовим та продовжені в працях таких дослідників як Є. Верещагін, В. Костомаров, А. Вежбицька, Ю. Сорокін, Ю. Степанов, В. Телія, Н. Толстой, Н. Уфімцева, П. Традгіл, тощо. Етно та соціолінгвістичні дослідження охоплюють широкий спектр напрямку вивчення функціонування мови – від рівня семантики до рівня цілого тексту.

Причиною такого зросту інтересу та досліджень усього, що пов'язане з культурою та соціумом є усвідомлення антропоцентричності мови (И. К. Архипов, В.И. Постовалова, Е. В. Падучева, Е. Г. Хом'якова). На думку філософів, сучасний стан розвитку науки відповідає «антропогенному» типу цивілізації, базовою сутністю якої є людина як індивід та особистість. В результаті формується антропоцентрична парадигма.

Одним із її продуктів є етнолінгуюльтурологія – вивчення мови як результату бачення світу крізь призму етноментальності [Гришко 2017, с. 8] та соціолінгвістика, яка досліджує мову у зв'язку з соціальною природою мови, її суспільними функціями та механізмами дії соціальних факторів на мову [Крысин 2004, с. 240].

Останнім часом стають актуальними дослідження на стику даних парадигм у межах етносоціолінгвістики – науки, яка вивчає відносини між мовою і народом, соціальними групами, взаємодію соціолінгвістичних та етнічних факторів у розвитку мови [Коновалова 2008]. Загальні постулати даної парадигми полягають в тому, що в мові та мовленні відображаються побутово-емпіричний, історичний та духовний досвід етносу/соціуму, який

пов'язаний з культурними традиціями на тій підставі, що суб'єкт номінації мовленнєвої діяльності завжди є суб'єктом національної культури, а кожна мова є дзеркалом національної культури, її хранитель, ключ до розуміння, путівник у соціальну дійсність [Бочегова 2006, с.16].

Одним із актуальних напрямів досліджень етносоціолінгвістики є вивчення національно-культурної соціально вагомої семантики слів, а саме мовного значення, яке відображає, фіксує, та передає від покоління до покоління мовну картину світу, взаємодію мовних, етнокультурних та етнопсихологічних, соціальних факторів у формуванні та еволюції мови як частини культури.

На думку дослідників, що працюють у цієї парадигми, актуальним також є звернення до таких питань як етнічний менталітет, етнічна/соціальна самобутність як об'єктивно, історично сформований культурно – світоглядний феномен, що враховує всі нюанси особливого світосприйняття та самосвідомості. Ключ до розуміння різниці у національному баченні та розумінні світу, на думку багатьох дослідників, треба шукати у сукупній масі свідоцтв про мислення, що передає мова, мовлення, мовленнєва діяльність у контексті культури [Стернин 2002, с. 14].

В цьому контексті, набувають важливого значення питання регіональної ідентичності, особливо в етнічно негомогенних континуумах де національна ідентичність формується шляхом «накладання» її на все існуючі попередньо ідентичності нижчого рівня – регіонального або соціального (см. праці М. Рябчука, Л. Нагорної, А. Гуцала, Г. Зеленько, Є. Кіш, І. Ковалю, І. Кресіної, І. Кураса, І. Прізела, М. Шульги, Т. Кузьо та інших).

Серед розмаїття ідентичності, регіональна та соціальна ідентичність є найменш дослідженою концепцією. Тим не менш, більшість дослідників погоджуються з тим, що регіональна та соціальна ідентичність є важливим компонентом національно-культурної та корпоративної картини світу, яка базується на спільності традицій, символів, мови та вербалізується, насамперед, у значенні слова. Саме в останньому відображаються загальні

риси людської природи, крім того, воно антропоцентрично, тобто орієнтовано на певний етнос, або соціо-територіальну спільноту.

Особливу роль у втіленні національно-соціо-регіонально-культурної самосвідомості народу та його ідентифікації відіграють різні типи культуронімів та професіоналізмів, серед яких не останнє місце займають діалектизми. Саме в цій лексиці вербалізується специфіка народу, культурні реалії глибокої давнини, побут, ритуали та обряди. Її аналіз дає можливість робити певні висновки взагалі про витоки матеріальної і духовної культури народу, про особливості його світосприйняття.

Лексика побуту (побутовізми) позначає реалії, які здавна репрезентують матеріальну культуру етносів та регіонально обумовлених груп, вона відображає етнокультурну специфіку соціуму, вербалізує його культурний код, тому цілком обґрунтовано є предметом дослідження як стійке утворення в складі національної мови.

Вивченню побутової лексики присвячено багато праць. Перші дослідження зазначеної лексики мають здебільшого етнографічно-географічний та історичний характер. Сюди можна віднести праці відомих етнографів Д. Зеленіна, Г. Маслової, К. Матейко, Х. Вовка, В. Зайченка, Г. Стельмашук, Т. Ніколаєвої, М. Маркевича, К. Полянської, О. Тищенка, П. Чубинського, Т. Гонтар та інших. Вивченням побутової лексики займаються Бирик С.П. (побутовізми у творах Г. Квітки-Основ'яненка), Стасик М.В. (побутовий вияв у творах У. Самчука), Крижко О.А. (вивчення побутової лексики українських літописів кін. XVII – XVIII ст.), Козачук Г.О. (взаємодія літературної та діалектної побутової лексики). Цінним джерелом для вивчення побутової лексики стали наукові роботи Й. Дзендзелівського, Г. Войтів, Г. Миронової, Н. Клименко, М. Худаша, В. Горобця, Н. Пашкової, О. М. та М. В. Никончуків, З. Бичка, Еріки Гоци, М. Кривчанської, Л. Спанатія, О. Коваленка, Л. Анісімової, Є. Турчинова, З. Ганудель та інших [Новіцька; Каленюк].

Однак, не можна констатувати, що в сучасному мовознавстві достатньо з'ясовані питання щодо ролі цієї лексики в англomовному дискурсі.

Слід зазначити, що англійські діалекти вивчаються давно та в різних аспектах. Незважаючи на великий обсяг робіт у цій галузі, деякі проблеми діалектології до сих пір залишаються відкритими. Зокрема, відсутні комплексні праці, присвячені генезису англійських діалектів, розглянутих в широкому лінгвістичному та екстралінгвістичному контекстах в рамках єдиної соціально-комунікативної системи, не створена сучасна типологія англійських діалектів, відсутні комплексні соціолінгвістичні дослідження, присвячені вивченню і розподілу суспільних функцій варіантів, їх ієрархії, вивчені не всі семасіологічні і ономастичні пласти діалектної лексики. На жаль, побутова лексика англійських діалектів, як віддзеркалення регіональної та соціальної ідентичності, досі не була системно вивчена.

Побутовізми вербалізують багатий фактичний матеріал важливий не лише для лінгвістики, а й для історії, археології, етнографії. Побут – повсякденний звичний уклад життя людини, в якому задовольняються його фізіологічні потреби. Складається з багатьох предметів побуту (речей) і взаємодії (поведінки) людини з цими речами, наприклад житла і одягу, приготування їжі та інших видів діяльності, спрямованих на самозабезпечення необхідними для життя матеріальними цінностями.

В культурології побут досліджується як елемент культури. Наприклад, в 1959 році Джордж Мердок виділив понад 70 універсалій – загальних всім культурам елементів: дотримання чистоти, приготування їжі, кооперація праці, етикет, сім'я, свята, домогосподарство і ін. (Побут і культура 1968; Цімболенко 1988; Кравченко 1997; Рябцев 1997 і ін.). Досліджується також побут різних народів в різні періоди їхнього життя (Ісаєв 1988; Короткова 1998; Терещенко 1999; Російський історико-побутової словник 1999 і ін.).

У психології побут не є предметом окремого аналізу, але на основі психологічних наукових даних можна пояснити, чому побут є таким

важливим поняттям, концептом для людини (пор. Мотиви діяльності, запропоновані А. Маслоу).

Поняття побуту є центральним філософським значенням. Хайдеггер вважає, що історичне питання, яке, за його думкою, є основним філософським питанням, виявилось забутим у всіх історіях західної філософії, починаючи з Платона. Спираючись на теорію М. Хайдеггера, поняття «побут» виявляє аспект істотності, суттєвості, у відмінності від його сутності.

Загалом, побут несе філософське начало кожної людини, адже побутові речі, дії відображають її духовний та культурний розвиток. В людини, життя якої було проведене в сільській місцевості рівень культурної обізнаності буде значно нижчий за ту, що відвідує бібліотеки та місцеві галереї. Звісно, цінності даних людей будуть цілком суперечити один одному, фактор побуту, оточення відіграє тут одну з найважливіших ролей.

Побут, як основа існування, часто протиставляється більш «високим» душевними якостями людини і сферам його діяльності, таким як любов, радість, культура, мистецтво, наука і іншим.

Слід зазначити, що термін з повною відповідністю поняттю «побут» відсутній в багатьох мовах (наприклад англійською).

Таким чином, у даному дослідженні побутову лексику ми розуміємо широко – як назви тих понять, реалій, що пов'язані з повсякденним життям людини, лексику, що включає до свого складу слова повсякденного вжитку, які називають предмети і явища побуту, тобто загального укладу життя: звичаї, традиції тощо. Як зазначають дослідники, до побутової лексики належать назви житла, меблів, господарських предметів, одягу та взуття, їжі й напоїв, посуду та кухонного начиння, свійських тварин і птахів, знарядь праці, трудових процесів і дій, назви звичаїв, обрядів, ігор, розваг та ін. [УМ 2004, с. 493], наприклад: дім, кімната, стіл, ніж, вилка, ложка, дерева, сад, город; обід, суп, картопля, м'ясо, собака, кішка, корова, кінь, сім'я, школа, весілля, похорон і т. д.



В основному це загальноповивана лексика, частково – розмовно-побутова лексика. Вона, як правило, не входить до термінологічних підсистем, що потребували б спеціальних знань певної вузької сфери професійної діяльності людини. Варто також зауважити, що ця категорія лексики дуже змінна, оскільки зі зміною побуту змінюються й пов'язані з ним реалії [Пономарів 1992, с. 105].

Типологія побутової лексики залежить від кількості та набору побутових реалій, назв, які входять в тематичну групу «Побутова лексика». Остання обумовлена причинами екстралінгвістичного характеру. Н.І. Толстой вказує на те, що «розглядаючи процеси і зміни в мові і діалектах, пояснюючи мовні відмінності, які виявляються в часі і просторі, дослідник змушений рахуватися з трьома видами факторів: лінгвістичним, екстралінгвістичним і позалінгвістичним» [Толстой 1995: 18]. Саме екстралінгвістичні фактори визначають типологію даного типу лексики.

Зв'язок з екстралінгвістичним фоном проявляється і в тому, що даний ряд реалій має неоднакову ступінь важливості в житті і господарській діяльності тамбовських жителів. М. В. Нікітін вказує: «Семантичний простір мови на різних його ділянках «населене» з різною щільністю і має різну глибину відображення світу, що в кінцевому рахунку обумовлено мірою освоєння, розробки та важливості відповідних предметних областей в сукупній структурі людської діяльності» [цит. за Підкуймуха] .

Н. Бабич уживає термін «специфічна побутова лексика», зазначаючи, що це лексика, яка характерна для певної історичної доби, тієї чи іншої соціальної групи і яка має особливий колорит історичного минулого (архаїчна побутова лексика) або сучасного життя (сучасна побутова лексика). Авторка зауважує, що в цій лексиці відбивається життя й побут людей як представників соціальної групи суспільства на певному етапі його історичного розвитку і що ця група лексики переважає в жанрах розмовного стилю, звідки проникає в художній стиль [Бабич 2003, с. 55].

Багато діалектологів вважають найбільш об'єктивним мовним критерієм виділення лексико-семантичних груп наявність в той чи інший історичний період вільних смислових зв'язків між словами по лінії їх лексичних значень. Тому виділяються також семантичні групи, що включають назви речей домашнього вжитку, посуду, назви предметів домашнього побуту.

## РОЗДІЛ 2

### ПОБУТОВА ЛЕКСИКА В ДІАЛЕКТАХ ГРАФСТВ САССЕКС ТА ЙОРКШИР

У цьому розділі розглядається побутова лексика сассекського та йоркширського діалектів Англії на матеріалі діалектних словників графства Сассекс [Parish 1875] та Йоркшир [Smith 1885].

Словники датовані кінцем XIX ст., тому результати аналізу відображають стан та мовну картину світу діалектоносіїв у зазначений період.

Дослідження проводилося у декілька етапів. По-перше, за матеріалом діалектного словника методом суцільної вибірки, семантичного та компонентного аналізу було виокремлено 324 лексем (164 у діалекту графства Сассекс та 170 у йоркширському діалекті), які складають діалектну картину світу Англії XIX ст.

Далі за семантичною ознакою та згідно тлумаченню поняття «побут», яке у широкому сенсі включає назви одягу, взуття, кухонного начиння, їжі, будівель, тварин, рослин, рис характеру людини, ігор, звичаїв, обрядів, сільськогосподарську лексику [Новицкая], слова були поділені на 2 великі групи – побутові предмети та побутові дії. Перша включає п'ять підгруп: назви реалій народного одягу та взуття, терміно-лексику ремісництва, професійну лексику, назви житлових і господарських приміщень та їх частин, назви предметів побутового вжитку, інструментів та кухонного приладдя, назви їжі, напоїв, їх приготування і компоненти. Друга включає дії пов'язані з приготуванням їжі, роботу по дому та господарству.

Окрім цього, отриманий матеріал було проаналізовано за належністю до частини мови, структурною ознакою лексем та порівняний у територіальному аспекті.

## 2.1 Тематичні групи побутової лексики у діалектах графств Сассекс та Йоркшир

Дослідження діалектної лексики є одним із найбільш актуальних завдань сучасного мовознавства. Вивчення джерельних мовних матеріалів минулого сприяє відродженню історичної пам'яті етносів та реконструює їх мовну картину світу, яка вірбалізується, насамперед, у лексиці. Опис та аналіз тематичних груп має не лише лінгвістичну цінність, але й дає величезний етнологічний матеріал для суміжних дисциплін. Тому, даний параграф присвячений вивченню тематичних груп, які описують побут, побутові реалії та дії у досліджуваних діалектах.

Слід зазначити, що тематичну групу в сучасному мовознавстві тлумачать неоднаково, в нашому дослідженні під тематичною групою розуміємо історично сформоване структурно-семантичне ціле, в яке можуть входити лексико-семантичні групи на правах сегментів єдиної системи. У позамовному просторі тематичні групи співвідносяться з реаліями, які об'єднуються спільністю їх властивостей і призначення.

Типологія побутової лексики залежить від кількості та набору побутових реалій, назв, які входять в тематичну групу «Побутова лексика». Остання обумовлена причинами екстралінгвістичного характеру. Тому для дослідження було обрано два діалекти, які функціонують у полярних точках Англії – графстві Сассекс на півдні та графстві Йоркшир на півночі. Полярність обумовлюється не лише географією, а й кліматичними умовами, соціо-історичними чинниками розвитку територій (одним із самих вагомих вважається скандинавський вплив на півночі та норманській на півдні), які привели до відмінності у регіональній ідентичності зазначених графств, що вербалізується у мові.

Розглянемо тематичні групи побутової лексики діалектів цих графств окремо.

2.1.1 Побутова лексика діалекту графства Сассекс. Семантичний аналіз дозволив відібрати 164 слів, які вербалізують побут у діалекті графства Сассекс, які далі були поділені на 6 підгруп. Розглянемо їх детально.

*Назви реалій народного одягу та взуття.*

У цій групі найменш представлена, але ж, у порівнянні з іншими групами, тут доволі таки багато слів. Це ті слова та лексика, які позначають речі, що людина може вдягати на себе: *backstays* или *backsters* – широкі плоскі дошки, зроблені як сніжні чоботи, що прив'язувалися до ніг і використовувалися рибалками на прогулянці по морському узбережжі, *boot-legs* – короткі гаї, не доходючи до коліна, *bottom* – катушка з бавовни, *buck* – купа одягу для сушіння, *cleat-boards* – широкі плоскі дошки, закріплені на взуття, щоб людина могла ходити по бруду, не занурюючись у нього; використовується вуграшниками у Чічестерській гавані та інших місцях, *disabil* – замурзане платтячко, *duffer* – педаль, це слово застосовується лише до жіночого одягу, *flappers* – шматочки дерева, які рибалки прив'язують до чобіт, коли йдуть по гальці, *mittens* – *a large, thick, leather gloves without separate fingers* – кожні рукавички, *net* – *a knitted woolen scarf* – вовняний шарф, *petticoat* – *a man's waistcoat* – жилет.

Як бачимо, превалюють здебільшого слова одягу, котрий належить до носіння у холодну погоду: шарф, жилет, рукавички. Можна зробити висновок, що погодні умови найчастіше були несприятливі.

Тематичні групи одяга та назви професій дуже тісно пов'язані. Мандруючий швець, що займається лагодженням взуття (*snob*) повинен завжди мати в запасі залізні носки та набійки для чобіт (*spelts*), а працівник власника маєтку, який слідкує за тим, щоб кордони були дотримані (*hayward*) зобов'язаний одягати костюм із сержа (*saye*) на роботу.

Також в сассекському словнику є декілька лексичних одиниць, які описують одяг дітей (*tidy or tuck* – дитячий фартук, *scuffle* – верхній одяг

для дітей, щоб вони не забруднилися) та жінок (*slop* – коротке жіноче плаття з грубого матеріалу, *sker* – капелюх).

*Терміно-лексика ремісництва.*

За результатом аналізу, терміно-лексику ремісництва за семантичною ознакою та типом робочої діяльності можна поділити на декілька груп.

Перша з них – промислова, наприклад: *beam-mate / elbow-mate* (термін, використовуваний ткачем для людини, що працює на іншій стороні ткацького верстата), *fettler* (очищувач ткацьких верстатів і кардочесальних машин), *alum* (видобування алюмінієвих руд), *lace-making* (виготовлення мережива), *batfowler* – той, хто приймає птахів вночі з великою складною сіткою на довгих стовпах, тобто мережею для птахофабрик, *cadger* – кожен подорожній жебрак називається цим ім'ям у Сассексі, *clocksmith* – той, що виготовляє годинники.

Друга пов'язана з землеробством: *arrish* (поле стерні), *bauks* (сіновал), *billet* (сапка), *bogie* (кошик для сіна), *buck* (сапка), *fog* (друга трава після косіння), *barley-champer* (інструмент для зрізання ячменю), *bunter* (старомодна машина для очищення кукурудзи), *caving-riddle* (сито для рубки), *comb* (інструмент, що використовувався для соломи), *cray-ring* (кільце на верхній частині довгої рукоятки коси, в якому фіксується лезо), *densher plough* (інструмент, що використовується для різання дерну), *dishwasher* (водяне лоно), *doles* (короткі ручки на сітці коси), *fag-hook* (гак, закріплений на довгій палиці, для обробки живих огорож або для вирубки кукурудзи).

Третя – це знаряддя праці, які використовуються у скотарстві: *flam* (невелика сітка, що використовується для вилову кроликів).

Також є групи пов'язані з рибалкою – *cad* (людина, яка бере рибу з човнів, задля продажу), *gog* (маленький кусок дерева, що використовується для ловлі риби); юрисдикцією: *bum-bailie* (судовий пристав, який розшукує боржників), *deese* – місце, де сири сушені, висить риба, яку висушують на палицях, *dosses*, або *dorsels* – кошики, в яких риба перевозиться на конях,

*eelshear* – залізний інструмент з трьома або чотирма точками, закріплений у кінці довгим плугом, за допомогою якого виловлюють вугрів.

Чисельною групою є «праця дома, знаряддя праці вдома»: *brands* – праски, що використовуються для спалювання деревини у вогні, *budge* – бочка, поміщена на колеса для перенесення води, *bunny* – дерев'яний або цегельний дренаж, покладений під дорогу або ворота, щоб зняти воду; також називається кокер, *douters* – прилад, що використовуються для гасіння свічки, *bat* – груба жорстка палиця, *draining-spoon* – залізний інструмент, який використовується дренажниками для виймання землі.

Також є лексеми на позначення праці на будівництві: *brake* – мішальний желоб, бетонозмішувач, *dung-cart raves* – каркас, встановлений на кошик для розміщення додаткового навантаження.

До загальних назв, пов'язаних з роботою, належать: *bull week* (остання неділя праці перед святами), *bind-days* – дні, в які мешканці певних садиб повинні були працювати на свого пана, *bait* – перекус після обіду, обід, *boulder-head* – робота перед морем, у дрібних дерев'яних павільйонах, *bout* – денна робота, *gentleman* – людина, яка не заробляє собі на життя, безробітній (цей термін іноді застосовується до хворої жінки або навіть до коней), *commence* – робота, праця.

#### *Назви житлових і господарських приміщень та їх частин.*

Ця група представлена меншою кількістю слів, ніж попередні, наприклад: *astre – a hearth* – домашнє вогнище, *bail – bailiff, a court* – чайник, *baily* – маленький газон, *bucking – chamber, the room in which the clothes were bucked* – кімната, в котрій висихає одяг, *bunting – the out-house in which the meal is sifted* – частина домівки, у котрій просівають їжу, *dover-house – a necessary house* – дуже необхідна домівка, *haw – a small yard or unclosure* – маленький двір, *lather – ladder* – сходи, *lew – a shelter* – укриття, *peck – a heading knife* – ніж, *place – a barton, a courtyard* – садиба, *bough-house* – приватний будинок, що відкривається на ярмарках для продажу алкогольних напоїв, *barton* – демесні землі у садибі, сама садиба, *bar way* – польові ворота,

виготовлені з брусків або поруччя, що витягують із стійок, *being* – житло, *bench* – частка маєтку чоловіка, якою жінка користується, *bay* – відсік сараю, простір між основними балками даху: так, щоб двір, що перетинається з балками – сарай з трьох бухт, *close* – сільськогосподарський двір, *cocker* – стік під дорогою або воротами, *copson* – огорожа, розташована на верхівці невеликої греблі, прокладена через кювет, для того, щоб вівці не переходили за неї, *Cuckoo Gate* – ворота, які замикає два пости, що з'єднані вигнутими стрижнями, такими, що можна було зручно пройти одночасно лише з однією людиною, і з цієї причини називаються в Гемпширі цілувальними воротами, *drove-road* – незамкнена дорога через ферму, що веде до різних полів, *fore-door* – вхідні двері, *gate* – фермерський двір.

В домівці кожен день людина проживає та використовує товари побуту, котрі їй необхідні : чайник, вогнище, подушка, укриття.

*Назви предметів побутового вжитку, інструментів та кухонного приладдя.*

Предмети побуту на території Сассекса здебільш не відрізняються від тих, які притаманні більшості країн даної кліматичної зони. Мешканці регіону займаються кравецтвом, про що свідчить наявність таких предметів, як *bobbingneedle* – шило, *bottom* – катушка бавовни та *swade* – шкіряний ремінець прядки.

Серед інших предметів побуту відмітимо домашні: *aumry* (великий сундук), *chess* (тепла ковдра), *cleat* (шматок дерева розміщений, щоб запобігти руху дверей або воріт туди-сюди), *cutty* (руно), *cotteril* (гак, на який щось вішають), та господарські: *bouge* (водяна бочка, кругла набрякла частина бочки), *flasket* (кошик для одягу, мілководдя для прання), *frayel* (гнучкий кошик, виготовлений з бур, зазвичай використовується для складання іграшок).

Велику увагу мешканці графства Сассекс приділяють рибальському приладдю, бо це один з найголовніших видів діяльності. Для поліпшення умов рибальства чоловіки використовують *cloppers, or clog-boots* – черевики



з дерев'яною підошвою, а також *backstays, or backsters* – широкі плоскі дошки з зав'язками, зроблені на зразок взуття для снігу, які використовуються для ходьби по болотистому морському узбережжі.

Стосовно кухонних приладів, в їх розпорядженні є *riddle* – велике сито для просіювання пшениці в сараї, *bittle* – дерев'яний кубок для молока, *handle-dish* – миска з ручками, *oven-rake* – залізні граблі та *oven-slice* – лопатка для згрібання попелу в печі, *bittle* – дерев'яна чаша з молоком, *crock* – глиняний посуд.

В домівках бачимо наступні меблі, або інші частини інтер'єру: *andirons* – декоративні аксесуари для каміна, розташовані з кожної сторони в старих камінах – кочерга, совок, щипці для вуглю.

На території домогосподарств можуть розташовуватися такі будівлі та їх частини, як *being* – маєток, *lean-to* – сарай, збудований з будь-якого боку будинку, *holt* – сховище, *bay* – відділення амбару, *applety* – горище, де зберігаються фрукти. На ділянці, що прилягає до маєтку знаходиться *close* подвір'я ферми, *lodge* – ангар, *henrip* – курник, *pigscot* – хлів, *pen* – конюшня з кабінами для коней та ін.

*Назви їжі, напоїв, їх приготування і компоненти.*

Ця група представлена численною кількістю видів страв та напоїв.

До найпростіших страв відносяться: *bread-and-butters* – хліб з маслом, *honey-bread* – хліб з медом, *bait* – обідня закуска, з якою подається міцне пиво.

Лексика сассекського діалекту багата на різні види запіканок та пирогів, які різняться за формою та вмістом: *blanket-pudding* – велика кругла запіканка, *sussex-pudding* – запіканка прямокутної форми, *flap jack* – пиріг з яблук та тіста, *hard-dick* – сассекська запіканка з муки та води.

Більшу частину напоїв займає пиво, яке являється головною складовою: *huckle-my-buff* – напій з пива, яєць та бренді, *husser-and-squescher* – горщик пива з драхмою джину, *fresh* – домашнє пиво, яке потрібно пити свіжим. Жінки з Сассекса не розуміють чи то пиво таке в них міцне, чи голови їх

чоловіків такі слабкі, але скільки б ті з друзями не випили, вони будуть наполягати на тому, що це була лише одна пінта.

### *Побутові дії.*

Ця категорія слів описує повсякденні дії людини, які включають: приготування їжі, роботу по дому та господарству.

Найчисельнішою групою є робота по господарству, вона включає працю біля дома, в саду та огороді: *beck* – користуватися мотикою, *chock* – забивати щось (цвях), *fag* – нарізати кукурудзу або стерню близько до землі, *fall* – вирубувати деревину, *fother* – годувати худобу, *hack* – зігріти сіно тонкими рядами, *hatchel* – нарізати граблями траву невеликими рядами, *hill-up* – піднімати невеликі купи хмелю над корінням з метою збереження їх сухими взимку, *hover* – відкладати хміль у кошик, *howk* – копати, *joss-up* – підготувати коня, *kerf* – різати пилкою, *lavant* – поливати водою, *mend* – розкидувати щось по полю, *nestle-about* – працювати в будинку та поза ним (хатня робота), *rip* – пожинати, *runt* – викопувати коріння дерев, *scry* – просіювати щось, *sew* – осушувати, *squinney* – косити, *steane* – вирівнювати (дорогу), прокладати, *trape* – тягнути щось по землі.

Як свідчить аналіз лексики охоплює усі сторони життя мешканців графства Сассекс Англії XIX ст. та відображає її специфіку, а саме: професійну зайнятість, буденне життя та історичні реалії Великої Британії того часу.

2.1.2 Побутова лексика діалекту графства Йоркшир. Семантичний аналіз дозволив відібрати 170 слів, які вербалізують побут у діалекті графства Йоркшир, які подальше біли поділені на 6 підгруп. Розглянемо їх детально.

### *Назви реалій народного одягу та взуття.*

Дана група (24) найменш представлена, це та лексика, котра позначає речі, що людина може надіти на себе (рукавички, взуття – у різних варіаціях

вживається дуже багато разів, пальто, шарф, штани і т.п.): *breeks* – штани, *claes* – одяг, *clog* – взуття з дерев'яною підошвою, *curchor* – хустинка, *swoat* – пальто, *dolly* – паличка для прання одягу, виготовлена з ніжками, *half-shoon* – старе взуття з обірваними носками, *kwot* – пальто, *mailin* – вбрання нареченої, *mutch* – жіноча шапка, *oily* – дощовик, клейончасте пальто, *scuttle* – капелюх, *winda-claith* – тканина, що розвивається.

Як бачимо, превалюють слова, котрі описують одяг, котрий вдягають у прохолодну погоду, тобто ми бачимо, що клімат переважно середній, ні холодно, ні жарко.

Серед назв реалій народного одягу більш чисельними є лексеми на позначення фартуха: *appern* (фартух), *barmskin* (шкіряний фартух), *bishop* (передничок, фартух), *brat* (фартух).

Також було знайдено: *cap maintenance* (обрядовий капелюх, в який одягнений носій меча), *frock* (сукня), *garnsey* (пуловер), *hackle* (одежа), *wap cleeth* – рибацькі куртки, тощо.

Як бачимо, звичайне *dress* (сукня), в йоркширському діалекті має назву *frock*. Словосполучення *to dress* має аналог *to don*: «*don thy bonnet*» означає «*put on your bonnet*», *to undress*, в свою чергу, - це *to doff*. Саме слово одяга *clothes* в йоркширському діалекті це *duds*: «*Doff thy duds*» має те саме значення, що і «*Put off your clothes*». Поширеними є такі словосполучення: *Bonny duds* в значенні *fine clothes*, «*My better my duds*» в значенні «*my better kind of dress or Sunday suit*».

Слово *shibbins* вживається одразу у двох значеннях – шнурки та краватка. Для позначення сорочки використовують слово *sark*, а для штанів – слово *breeks*. Цікавим є те, що знайоме нам слово *hirtless* у значенні голий, може передаватися або словом *sarkless* або *breekless*.

Взуття – туфлі у йоркширському діалекті мають дві назви *shoon* та *sheean*. Сандали так і номінуються *sandals*; для шкіряних мотузок на сандалях в йоркширському діалекті є ще й назва – *ankle-bands*.

Також було знайдено лексеми на позначення важкого черевика,

зав'язаного навколо щиколотки – *anckle jack*, та дитячого взуття – *bat*, та різних дрібничок – *flappery*: «*His hat, his gloves, his stick, and all theres to his flappery*».

*Терміно-лексика ремісництва.*

За результатом аналізу, *терміно-лексику ремісництва* за семантичною ознакою та типом робочої діяльності можна поділити на декілька груп.

Перша з них – промислова, наприклад: *beam-mate / elbow-mate* (термін, використовуваний ткачем для людини, що працює на іншій стороні ткацького верстата), *fettler* (очищувач ткацьких верстатів і кардочесальних машин), *alum* (добича алюмінієвих руд), *lace-making* (виготовлення мережива).

Друга пов'язана з землеробством: *arrish* (поле стерні), *bauks* (сіновал), *billet* (сапка), *bogie* (кошик для сіна), *buck* (сапка), *fog* (друга трава після косіння)

Також є групи повезені з рибалкою – *cad* (людина, яка бере рибу з човнів, задля продажу), *gog* (маленький кусок дерева, що використовується для ловлі риби); юрисдикцією: *bum-bailie* (судовий пристав, який розшукує боржників).

До загальних назв належать: *bull week* (остання неділя праці перед святами).

*Назви житлових і господарських приміщень та їх частин.*

Дана група включає 25 слів. Це назви жилих приміщень та предметів, котрі там знаходяться, також частини домівки: *ALMery – a cupboard*, *Back-end – the annex at the back of a house*, *Backus – a back-house or workhouse*, *Baln-stone – roof stone in a pit*, *Bastile – the workhouse*, *Box-bed – a bed made like a bunk or berth*, *Bummler-box – a small house*, *Chimley – a chimney*, *Deed-house – a mortuary-house*, *Doo-or – door*, *Fire-steed – fireplace*, *Kail-garth – a kitchen garden*, *Peage – shelter*, *Quay – the raised terrace at the side of a street*.

Як свідчить аналіз, для будівництва використовувалася спеціальна деревина, що мала назву *bauk*. Звичайний будинок має назву не *house*, а

*clocks*, або *biggin* (будівля).

У приміщенні особливості регіональної своєрідності вербалізуються у наступних лексемах: зольна каструля, простір нижче решітки – *assenook* / *assnook*, карнизи будинків – *easins*, підлоги, внутрішні кімнати – *fleet*, двірний отвір – *dooar* 'oile, димохід – *chimbley*, кухонна шафа, комора – *aumery*, відпочивальня (*chamber*), дерев'яний стілець біля каміну – *cowpie* / *cratch*

Інші урбоніми включають: слова які вербалізують усі споруди та прилеглі частини до них у місцях та селищах, власні назви на позначення певних культурно значущих місць та адміно-територіальних назв.

До перших відносимо подвір'я навколо будинку – *garth*, сарай – *ellam*, тротуар це *caus'a*, *brig* (міст), *gate* (вулиця), *ginnel* (вузький прохід між будинками).

Серед типів будинків було знайдено лексему *church*, що має 2 відповідники *kirk* та *churtyard*. Перший відповідає самій будівлі церкви, а другий називає всю місцевість що їй належить. Також банк – *bonk*, магазин продажу риби з картоплею фрі (*chip-* 'oile), тощо.

Також було виявлено оніми, що вербалізують регіонально – обумовлені назви; вони включають в себе:

- місця – *Bollington* (Bridlington), *Bradford-by-the-Sea* (Morecamble), *Gerston* (Grasington), *Heptonstall* (the Pinnine Village);

- таверни – *Blue Pigg* (таверна в Бредфорді), *Busby Stoop* (таверна в Сендхаттен), *Dick Hudsons* (Ілклеї);

- мости – *Dibble Bridge* (поблизу Бернселл).

Також є лексеми на позначення простору над великою рогатою худобою, з якого сіно може бути опущено – *fother-gang*, території прилеглої до ферми – *fold-yard*, стійла – *boose*, хліву – *boskin* / *byre*.

*Назви предметів побутового вжитку, інструментів та кухонного приладдя.*

Слова цієї групи складають невелику кількість слів, серед них: *bass* (кошик), *bessom* (віник), *brandrith / brandree* (рухомий залізний каркас, що тримає каструлі над вогнем), *buffit* (маленький низький стілець), *case-clock* (годинник бабусі або дідуся), *chafil 'at-pegs* (прищіпки для одягу), *chover* (маленький залізний кошик з трьома ніжками, який використовується для нагрівання дров для каміну), *keeam* або *kaim* – гребінець (comb), дитячі іграшки – *batrn-lairkings*, велика сумка або мішок – *wallet* (не гаманець як у літературній мові), антикваріат – *ancientry*, вугілля – *ass*, шафа для посуду – *aumry*, коврик для ніг – *bear*, дерев'яний молоток – *beetle*, полиця – *brade*.

Назви посуду також досить відрізняються від літературної мови. Так словами *bakstone* або *baxtone* називають спеціальні залізні плитки, на яких готувалася їжа. *Keeal* перекладається як каша, звідси *keeal-pot / kail-pot*”, що перекладаються як каструля. Ніж – *Shimm'd /gully*, горщик – “*barn pot*”, половник – “*a thawle*”, виделка – “*gripe*”, запечатаний горщик, в якому зберігалися дріжджі – *barnpot*, тарілка – *bakston*.

*Назви їжі, напоїв, їх приготування і компоненти.*

В англійських країнах існує декілька слів, що характеризують приймання їжі. До них відносяться слова *breakfast* («сніданок»), *lunch* («обід»), *dinner* («вечеря»). В залежності від місцевості, слово обід іноді замінюється на *dinner*, а вечеря на *supper*. Але в Йоркширі класифікація прийомів їжі дещо відрізняється. Слово *breakfast* («сніданок») залишається незмінним, для позначення обіду використовується або слово “*dinner*” або *lunch*, в цьому випадку вони є взаємозамінними. А ось коли мова йде про вечерю, в Йоркширі не скажуть *dinner* або *supper*, там будуть використовувати слово *tea*. Важливо підкреслити, що під словом *tea*, розуміється повноцінна вечеря, а не просте чаювання. Фраза *to make tea* може мати два значення: перше – готувати вечерю і друге – заварювати / робити чай. Щоб уникнути плутанини в другому випадку краще сказати: я заварюю чашку чаю – *I'm making a cup of tea*. В цьому випадку буде зрозуміло, що ви не готуєте вечерю, а робите чай. Те ж саме стосується і прийому їжі як

такого. Замість “*I'm having tea*” («Я вечеряю»), можна сказати “*I'm having a cup of tea*” або “*I'm drinking tea*” («Я п'ю чай»).

Однак, варто зазначити, що хоча слово вечеря і виражається в Йоркширському діалекті словом *tea*, традиційне словосполучення *Christmas dinner* (Різдвяна святкова вечеря) не змінюється. А от час напередодні Різдва називається не *Christmas eve*, а *Kessen mase'en*.

До інших загальних термінів, що вербалізують поняття їжа та напої в діалекті графства Йоркшир належать нейтральні лексеми: *scan* (їжа) та *beb* (напій).

Також було знайдено:

- назви окремих видів їжі: *jock* (їжа, яку споживають робітники), *cat-meat* (їжа для котів), *yarbs* (пряні трави), *yennet* (земляний горіх), *tusky* (ревінь), *curn* (порічка), *sile* (молодий оселедець), *tripe* (корисна їжа для жебраків), *kale / keeal* (каша, бульон), *cowk* (торт);

- назви напоїв: *swig* (напій, що п'ється одразу), *buppu* (напій для малюка), *ale* (пиво), *beeastlings / bisslings* (перше молоко після того як корова отелилася), *teea* (чай);

- назви особливих характеристик їжі: *tack* (їжа поганого гатунку), а також оніми на позначення специфічних видів прийняття їжі: *baggin*, *drinkins*, *lowance*, *minnin'on* (їжа, яку куштують в перерві на роботі), *snar* (упакований ланч), *fuddle* (частування, час для потакання своїм бажанням).

Як свідчить аналіз, найчисельнішою групою є назви мучних страв, серед них слова:

- на позначення тортів: *pikelet*, *jumble*, *curd tart*;

- пирогів: *Christmas Pie*, *Denby Dale Pie*, *Ling Pie*, *Growler*, *Stand Pie*;

- цукерок: *Butter schotch*, *Pew Spice*, *Spice*, *Harrogate toffee*, *Tom Trot*, *Yorkshire mixture*;

- пудингів: *Blach Pudding*, *Dock Puding*, *Judy Barrate*, *Savoury Pudding*, *Season Pudding*, *Yorkshire Pudding*;

- печива: *Brandy-snap*, *Gawfer*, *Parkin Pigs*, *Snap*, *Funerl biscuits*.

За семантичною ознакою усі назви можна поділити на страви з м'яса, риби, сиру, фруктів та овочів, горіхів.

Наступною за кількістю групою є традиційна святкова їжа. Серед неї переважають релігійні страви, пов'язані з:

- Різдвом: *Christmas Pie* (Різдвяний пиріг), *frumeney / frumetry / fuffin* (Різдвяна страва), *Spice Cake* (яблучний Різдвяний торт, який традиційно їдять з сиром), *Yulecake* (Різдвяний торт), *Stand Pie* (великий пиріг із свинини);

- Великоднем: *Paceeggs / Easter Cake* (писанки), *Easter biscuits* (паски), *Spanish Sunday* (вода, яку п'ють у чистий четвер);

- Вечерею братства (Love Feast) *Scripture Cake*, *Love feast bread* (фруктовий пиріг зі спеціями).

Серед напоїв превалюють назви пива (*ale, ale-posit, blashments, botchet, nettle beert, romtom, /stingo*) та чаю (*buppy, teea*); є окрема назва чаю з пивом (*ale-posit*) та першого молока, що дає корова після народження теля.

*Побутові дії.* Ця категорія слів описує повсякденні дії людини, які включають:

- працю у саду, огороді: *to delve* – копати, працювати;

- будівництво: *to big* – строїти;

- приготування їжі: *to fettle / fettle* – готувати, пристосовувати.

- дії по відношенню до свійської худоби – *to whalley* – бити по спині тварини;

- дозвілля: *to lairk* – грати;

- інші дії: *to white / whittle* – голити або стругати деревину ножем; *to fettle / fettle* – одягати, пристосовувати: *to faff / fuff* – димити, коли дим повертається в трубу; *to bray* – бити чи карати, розтирати або пудрити; *to thrum* – мурзати, як кіт.

Окремою групою стає професійна лексика, яка у графстві Йоркшир пов'язана з роботою на шахті. Та включає:

- номінацію шахтарів: *COLLIER. A pitman. One of the oldest terms in the*



coal trade but for a century rarely used locally. CRANKY. An old term for pitmen. Howky was another name used for a pitman. But early in the 19th century both terms were replaced by the word Geordie. HOWKY. The old name for a pitman. YAKKER. A pit yakker is the northern term for a pitman. Possibly derived from the word yark meaning "a heavy blow."

- вугілля – BLACK DIAMONDS. Coal. ROONDY. Large coal. to distinguish it from charcoal. Today it means coal washed up on the shore. SLACK. Small coal.

- роботу на шахті: AVIL. A distribution by lot. BINDIN. A term used when keelmen or pitmen contracted to work for a long period, usually a year. FACE. Mining term for the end of the working where the hewers work. KEEL. A large boat for carrying coal on the Tyne. It is the first English word to be written down (by Gildas the 6th century British historian). PIT. A colliery. PITMATIC. The northern coal miners had certain words and expressions peculiar to themselves, which were called pitmatic.

- інші види діяльності: BONDAGER. A Northumbrian word to describe a female field- worker whom the "hind" had to supply when he contracted to work for a farmer. FOOTRUNNER. Professional sprinter. HUCKSTER. A small tradesman. SLOP. Policeman. SNOB. A shoemaker.

- номінацію слова робота: HANSTORN. Work. STINT. Fixed amount of work. WARK. Work. Not a local word but a local pronunciation.

- опис робочого міста, обладнання: COBLE. The north-east fishing boat. DILLY. In Northumberland only used in reference to an old engine on the Wylam railway called the Wylam dilly. TALLY. To keep account of goods.

- номінацію грошей: BRASS. Money. CHINK. Money. CLOD. A penny. MEG. A halfpenny. COTTERILS. Money.

- професії: BAD-WEATHER GEORDY. A name applied to cockle sellers.

За результатом дослідження можна зробити висновок, що одиниці на позначення їжі та напоїв відображають соціо-регіональну специфіку життя Великої Британії XIX століття. В виокремлених назвах переважають

звичайні, прості страви з інгредієнтами, що можна виростити, або добути на території Англії у цілому.

Назви їжі та напоїв є рухливим прошарком лексики мови, який представляє собою відкриту систему, що, з одного боку, - акумулює та віддзеркалює автентичні реалії, спосіб життя, географічні та соціальні умови, з іншого, - відображає особливості історичного та економічного розвитку цілої спільноти, їх культурні та мовні контакти.

Як свідчить аналіз лексики охоплює усі сторони життя мешканців Англії XIX ст. та відображає її специфіку, а саме: професійну зайнятість, буденне життя та історичні реалії Великої Британії XIX століття. Так, діалектоносії графства Йоркшир дотримуються релігійних обрядів (християнських), але й шанували язичні ритуали та традиції, популярним також були світські події – ярмарки та свята. Побутова лексика повністю відображає стан та особливості життя мешканців сіл та малих місць аналізованої епохи – за соціальною ознакою це нижчий прошарок суспільства, за ремісництвом – фермери, робочі, рибалки.

## 2.2 Структурні особливості лексичних одиниць побутової лексики та їх частиномовний аналіз

Наступним аспектом дослідження є виявлення структурних особливостей побутової лексики діалектів графств Сассекс та Йоркшир. В результаті аналізу, нами були отримані наступні данні: найбільшу частку з-поміж усіх частин мови займає іменник, налічуючи 248 ЛО, далі йде дієслово (76 ЛО), інших частин мови не знайдено.

Іменник представлений простими словами: *bait* – сніданок в полі з міцним пивом; *chee* – сідало; *cleat* – шматок дерева, який використовується для запобігання хитання дверей туди-сюди; *crip* - хрустка картопля; *dab* –

морська камбала; *dick* – канава; *dole* – подарунки; пудинг лише з води та муки; *earsh* – поле стерні, *effet* – тритон, *firm* – лава без спинки; *flap* – великий широкий гриб, *flec* – хутро кролика; *flit* – кажан; *frail* – ціп; *fresh* – домашнє пиво; *ganse* – веселощі; *geat* – ворота; *goad* – люба довга палиця; *grip* – маленький водостік; *gyle* – пивоварня; *heen* – курка; *helve* – довга плітка; *ix* – вал; *joy* – сойка; *kell* – промислова піч для сушіння; *kime* – ласка; *lay* – земля, оброблена для пасовища; *lip* – дерев’яна коробка, якуносять сіячі підчас сівби; *loch* – колесо воза; *maund* – ручна корзина з двома ручками; *ore* – морські водорості, які змиває морським приливом та відливом; *pat* – свиняче корито; *peel* – дерев’яний черпак з довгою ручкою; *pod* – візок; *shut* – молода свиня; *silt* – пісок або грязь, доставлена та змита приливом та відливом; *slat* – шифер; *snag* – равлик.

Серед іменників також є похідні слова, які складають значно меншу частину від загального обсягу. Похідні іменники представлені такими суфіксами:

– *er*: *bozzler, duffer, camber, charger, chequer, clapper, chopper, haffer, kelter, kiver, nipper, nover*;

–*y*: *chockly, sally, swanky, quilly, nexdy*;

– *al*: *festical, masteral, mortal*;

– *ment*: *sarment, amendment*;

– *ful*: *masterful*.

Складні іменники займають значно більший обсяг у лексичному складі діалекту Сассекс. Структурними типами слів серед іменників є:

- «прикметник + іменник»: *coager-cake, fat-hen, doddlegrass, galleybird, greybeards, holy-sunday, ragged-jack, sussex-moon, fled-cakes, whapple-gate, hot-pot, flindermouse, sidelands, floush-hole, hard-dick*;

- «іменник + іменник»: *appleterre, bedsteddle, broom-dasher, broom-clisher, hayward, penny-rattle, oast-hair, bibler-catch, keddle-nets, caving-riddle, mum-chance, pudding-cake, winterpicks, sheep-cage, neighbour's-fare*,

- «дієслово + іменник»: *bind-days, driftway, draining-spoon, sow-cat, strike-plough, tickle-plough, wean-gate, pickpockets, pay-gate, ride-horse,*

Складні іменники в побутовій лексиці також представлені компресивами (складні слова, утворені внаслідок компресії, шляхом синтаксичного зсуву). Вони утворюють близько 15% усієї лексики, значну частину якої займають саме іменники.

Наприклад: *huckle my buff* – напій з пива, бренді та яєць; *jack-in-the-hedge* – квітка сімейства гвоздики; *jump-up-and-kiss-me* – братки; *mock-beggar-hall* – будинок, який має затишну зовнішню сторону, але в середині бідний, брудний і розчаровуючий; *naughty-man's-plaything* – жалка кропива; *wean-year-beast* – теля, яке відлучають від матері протягом поточного року.

Дієслова в сассекському діалекті налічують значно меншу частину лексики, аніж іменники, а саме – 76 ЛО.

Більша кількість лексичних одиниць, які репрезентують дієслово представляють собою прості слова: *arg* – сперечатись, *bark* – кашляти, *boss* – кидати, *dight* – прикрашати, *fag* – вирізати кукурудзу або стерні близько до землі, *flux* – схопити щось, *hatch* – постійно хворіти, *kiddle* – спокушати, *list* – протікати, *mend* – пам'ятати, *nurt* – виховувати, *plog* – забувати або перешкоджати, *skid* – перевіряти колесо, спускаючись з пагорба, *space* – виміряти землю, *uape* – розпускати плітки.

Тим не менш, досить велику частку займають дієслова, які було утворено словоскладанням: *catch hot, catch hurt, cut your stick, bagridge, carp-pie, clemmening, hagridden, stiver-about, pigscot.*

Найпоширенішими структурними типами дієслів є «дієслово + прислівник»: *out-asked, overget, call-over, flown-in, give-in, go-under, hill-up, hob-up, lay-up, lope-off, muck-out, peg-away, perk-up, pick-up, pick-upon, shut-of, silt-up, stiver-about.*

В дієсловах також як і в іменниках є незначна кількість лексики, представлених компресивами: *jump-round-and-hang-by-nothing* – квапитися,

*eyed-and-limbed* – проклинати когось, *rap-and-run, or rap-and-rend* – схопити, вкрасти.

Слід зазначити, що вокабуляр діалектів має лиш незначну кількість похідних дієслів: *a-bear, abide, adone, disremember, dislike, skirmish*.

Словниковий склад діалектів дає можливість проаналізувати лексичні одиниці та їх особливості в різних аспектах, допомагаючи нам виділити основні частини мови (іменник, прикметник, дієслово, прислівник та займенник), що існують в даному діалекті.

Варто зазначити, що в лексиці, яка представляє майже в кожному з частин мови є прості, похідні та складні слова. Це дає на змогу зробити висновок, що в системі багатозначних слів, що мають різні дериваційні зв'язки, визначаються парадигматичні особливості, простежується взаємозв'язок між цими семантичними розрядами і їх лексико-семантичними відносинами.

## ВИСНОВКИ

Лексична система в більшій мірі обумовлена категоріями матеріального світу, соціальними факторами. Саме у лексиці маргінальних мовних форм віддзеркалюється картина світу малих соціально обумовлених регіональних груп, вербалізується їх регіональна або соціальна ідентичність, відбиваються фрагменти соціального досвіду, обумовленого основною діяльністю даного народу. Таким чином, аналіз діалектної лексики дозволяє формувати певний образ діалектоносія, в першу чергу його соціальний портрет, який відображає його ідентичність та ототожнює з певною соціо-регіональною групою.

Об'єктивізація та вербалізація регіональної своєрідності відбувається в різних варіантах мови, серед них виділяються етномова, національна мова, діалекти.

Специфіка діалекту зумовлює особливості актуалізації соціо-регіональної ідентичності у порівнянні з літературною / національною мовою, серед них: територіальна та соціальна обмеженість функціонування, стійкість та консерватизм лексичної системи, яка проявляється в існуванні архаїчних форм, історизмів та обумовлює існування вузьких соціо-регіональних лексем, які відображають регіональну ідентичність мешканців певних територій, матеріальної і духовної культури носіїв, про особливості їх світосприйняття та навколишнє середовище, в якому вони живуть.

Побут відіграє велику, а іноді навіть вирішальну роль в людській історії, він належить до первинних, загальнолюдських концептів та відображає особливості проживання етносів, прямо номінує предмети, які його оточують та опосередковано описує спосіб життя та праці мешканців певних територій.

Типологія побутової лексики залежить від кількості та набору побутових реалій, назв, які входять в тематичну групу «Побутова лексика». Остання обумовлена причинами екстралінгвістичного характеру.

За результатом практичного аналізу було створено корпус побутової лексики маргінально розташованих діалектів Англії загальним обсягом в 324 одиниці (164 у діалекту графства Сассекс та 170 у йоркширському діалекті), які складають діалектну картину світу Англії ХІХ ст.

За семантичною ознакою лексеми були поділені на п'ять груп: назви реалій народного одягу та взуття, терміно-лексику ремісництва, професійну лексику, назви житлових і господарських приміщень та їх частин, назви предметів побутового вжитку, інструментів та кухонного приладдя, назви їжі, напоїв, їх приготування і компоненти. Найбільш продуктивною групою стала остання – назви їжі, напоїв, їх приготування і компоненти.

Кількісно побутова лексика майже не відрізняється територіально; якісно спостерігається відмінність залежно від клімату та природних умов життєдіяльності носіїв діалектів.

За частиномовним критерієм найбільш продуктивними є іменники (190), потім йдуть прикметники (166) та дієслова (148), найменш продуктивними є прислівники (20).

За структурою, діалектні слова на позначення погоди та погодніх явищ у Великобританії більш за все представлені простими та похідними словами, де найбільш продуктивним суфіксами є – -у, -er.

Складні слова (13) представлені тими, що написані разом, або окремо. Останніх було знайдено лише 2 приклади. Перший тип диференціюється на: слова, які написані разом (10), або через дефіс (1). Перші побудовані (а) з двох простих основ, структурного типу іменник + іменник, (б) з двох основ, які з'єднані сполучною голосною –а, (в) з прийменника та іменника / дієслова.

У цілому, як показав аналіз, одні й теж діалектні слова на позначення побуту у Великобританії використовувалися на декількох територіях одночасно, але є і географічні синоніми.

Територіальні розбіжності у вербалізації побуту у діалектах Англії обумовлені кліматом, соціо-економічною специфікою регіонів та

особливостями праці. Полярність обумовлюється не лише географією, а й кліматичними умовами, соціо-історичними чинниками розвитку територій (одним із самих вагомих вважається скандинавський вплив на півночі та норманській на півдні), які привели до відмінності у регіональній ідентичності зазначених графств, що вербалізується у мові. В результаті, ці графства відрізняються соціальним портретом діалектоносіїв.



## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аванесов Р. И. Описательная диалектология и история языка *Словянское языкознание : Доклады V Международного съезда славистов*. М., 1963. С. 4-12.
2. Аврорин В. А. Проблемы изучения функциональной стороны языка : к вопросу о предмете социолингвистики. Аврорин В. А. Л. : Наука, 1975. 197 с.
3. Бабурина К. Б. Этнолингвистический аспект в исторической лексикографии *Вопросы языкознания*. 1997. №3. С. 48-52.
4. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови : Навчальний посібник. Н. Бабич. Львів : Світ, 2003. 432 с.
5. Бельчиков Ю. А. О культурном коннотативном компоненте лексики *Язык, система и функционирование. Сборник научных трудов*. М. : Наука, 1988. С. 30-35.
6. Болдырев Н., Куликов В. *Диалектные концепты и категории. Филологические науки*. № 3. 2006. С. 41-50.
7. Бріт Н. М. До питання лінгвістичного статусу англійської мови Шотландії. Н. М. Бріт, Н. В. Шульга. *Вісник Черкаського університету : зб. наук. ст. Вип. 131 Серія : Педагогічні науки*. Черкаси : Видавництво ЧДУ ім. Б. Хмельницького, 2008. С. 33-37.
8. Бродович О. И. Диалектная вариативность английского языка. *Аспекты теории*. Л. : Изд-во Ленинградского гос. ун-та, 1988. 196 с.
9. Бруннер К. История английского языка : в 2 т. / пер. с нем. С. Х. Васильевой. М. : Наука, 1955. Т. 1. 324 с.

10. Брысина Е. В. Диалект через призму лингвокультурологии. *Развитие и функционирование языка*. 2012. № 2. С. 51–56.
11. Бубенникова О. А. Английские диалекты в современную эпоху *Вестник МГУ*. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. 1998. № 2. С. 77-88.
12. Бубенникова О. А. Лексические особенности письменного языка Шотландии : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19. М., 1980. 25 с.
13. Вайсгербер Й. Л. Родной язык и формирование духа : монография. М. : Астрель, 1993. 387 с.
14. Вежбицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики. пер. с англ. А. Д. Шмелева. М. : Языки славянской культуры, 2001. 272 с.
15. Верещагин Е. М., Костомаров Г.В. Язык и культура: лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. М. : Русский язык, 1990. 246 с.
16. Гак В. Г. Язык как форма самовыражения народа. *Язык как средство трансляции культуры*. М. : Наука, 2000. С. 54 – 56.
17. Гришко О. П. *Вербалізація української ментальності в художньому дискурсі кінця ХХ – початку ХХІ століть* : дис. канд. філ. наук : 10.02.01. Суми. Запоріжжя, 2007. 235 с.
18. Гухман М. М. Литературный язык. Гухман М. М. *Общее языкознание. Формы существования, функции, история языка*. М., 1970. С. 502-548.
19. Жеребило Т. В. Словарь лингвистических терминов. Назрань : Изд-во «Пилигрим», 2010. 450 с.
20. Каленюк С.О. Побутовізми у творах Уласа Самчука <https://md-eksperiment.org/post/20180530-pobutovizmi-u-tvorah-ulasa-samchuka>
21. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : Підручник. М. П. Кочерган ; 2-е видання. К. : ВЦ «Академія», 2006. 368 с.

22. Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности. зред. Б. А. Серебренников. 2-е изд. М. : ЛКИ, 2008. 160 с.
23. Кулинич О. Лексикографічне відображення словникового складу Нортумберленського діалекту *Молода наука : Збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих вчених*. Том І. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. С. 321-324.
24. Л. П. Крысин Социолінгвістический аспект изучения языковых "неправильностей" *Русское слово, свое и чужое: Исследования по современному русскому языку и социолінгвістике*. М., 2004. С. 238-243.
25. Литературный язык. Электронный ресурс. 2007. 2012. Режим доступа : <http://www.sputnik-translation.ru/content/literaturnyy-yazyk?page=2>.
26. Лужаница Е. И. Об изменении семантического наполнения термина «территориальный диалект». Е. И. Лужаница. *Вісник ЗДУ. Філологічні науки*. Запоріжжя : Вид-во Запорізького держ. ун-ту. 2001. № 3. С. 81–85.
27. Лужаница Е. И. Проблема определения социальных диалектов современной Великобритании *Нова філологія : зб. наук. праць*. Запоріжжя : Вид-во Запорізького нац. ун-ту. 2005. № 1(21). С. 39-45.
28. Лужаница Е. И. Структурно-историческая параметризация национального языка. Е. И. Лужаница. *Нова філологія : зб. наук. праць*. Запоріжжя : Вид-во Запорізького нац. ун-ту. 2011. № 47. С. 86–91.
29. Лужаница Е. И. Типы современных английских диалектов. *Вісник ЗНУ. Філологічні науки*. Запоріжжя : Вид-во Запорізького нац. ун-ту. 2005. № 1. С. 144-147.
30. Маковский М. М. Английская диалектология. М. : Высшая школа, 1980. 191 с.
31. Матвіяс І. Г. *Засади української діалектології. Мовознавство*. 2000. № 1. С. 3 – 8.
32. Новіцька Оксана Структурування побутової лексики Підгаєччини (на матеріалі назв одягу і взуття, їжі, кухонного начиння)

33. Новицкая Оксана Ивановна Бытовая лексика как предмет этнографического и лингвистического исследования <http://www.gramota.net/materials/1/2013/9/37.html>
34. Норман Б. Основы языкознания. Функции языка. *Русский язык*. № 45. 2001. URL : <http://rus.1september.ru/article.php?ID=200104508> (дата звернення: 17.03.2019).
35. ОЯ – Общее языкознание : Формы существования, функции, история языка. под ред. Б. А. Серебрянникова. М. : Наука, 1970. 608 с.
36. Підкуймуха Л. М Лексика міського побуту в мовленні міжвоєнного Льва Підкуймуха Л. М., 2014 НАУКОВІ ЗАПИСКИ. Том 164. *Філологічні науки* <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/3521>
37. Пілецький В. І. Генеза лексико-семантичної групи назв будівель для худоби та птиці в наддністрянських говорах півдня Тернопільщини. *Лексика української мови в її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами*: тези доп. Ужгород, 1982. С. 230-231.
38. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови. К. : Либідь, 1992. – 248 с.
39. РД – Русская диалектология. / под ред. Р. И. Аванесова, В. Г. Орловой. М. : Наука, 1964. 308 с.
40. Смирницкий А. И. История английского языка (средний и новый период). М. : Изд-во Московского гос. ун-та, 1965. 140 с.
41. Сташук В. Регіональна ідентичність як фактор (дез)інтеграційних процесів в Україні URL : <http://social-science.com.ua/article/732> (дата звернення 13.06.2019).
42. Стернин И. А. О некоторых дискуссионных проблемах лингвокультурологии *Человек, язык, культура*. Вып. 2. Киев, 2013. С. 138-149.
43. Тарасова В. Структура лексико-семантичного поля «Природа» в Ессекському діалекті англійської мови *Молода наука : Збірник наукових*

праць студентів, аспірантів і молодих вчених. Том І. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. С. 221-224.

44. Толстой Н. И. Язык и народная культура. *Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике*. М. : Наука, 1995. С. 15-26.

45. Томахин Г. Д. Лексика с культурным компонентом значения. *Иностранные языки в школе*. 1980. № 6. С. 47–50.

46. УМ – Українська мова : Енциклопедія / Редкол. : Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), Зяблюк М. П. та ін. 2-ге вид., випр. і доп. К. : Вид-во «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.

47. Филин. Ф. П. К вопросу о так называемой диалектной основе русского национального языка Ф. П. Филин. *Вопросы образования восточнославянских национальных языков*. М., 1962. С. 22 – 30.

48. Швейцер А. Д. Введение в социоллингвистику. Л. Б. Никольский. М. : Высш. школа, 1978. 216 с.

49. Ярцева В. Н. История английского литературного языка IX – XV вв. М. : Наука, 1985. 248 с.

50. Baugh A. C. A History of the English Language. N.Y. : Appleton-Century-Crofts, 1963. 603 p.

51. Boas F. Race, Language, and Culture. 1940. URL : [https://monoskop.org/images/8/8f/Boas\\_Franz\\_Race\\_Language\\_and\\_Culture\\_1940.pdf](https://monoskop.org/images/8/8f/Boas_Franz_Race_Language_and_Culture_1940.pdf) (дата звернення : 10.05.2019).

52. Brook G. L. Varieties of English. L. : The Macmillan Press Ltd, 1977. 196 p.

53. Halliday M. A. K. The Users and Users of Language. *Varieties of Present-Day English*. N. Y. : The Macmillan Company, 1973. P. 9–39.

54. Hughes A. English Accents and Dialects: An Introduction into Social and Regional Varieties of English in the British Isles. L. : Edward Arnold, 1997. 143 p.

55. Jespersen O. Growth and Structure of the English Language. Leipzig : B. G. Teubner, 1930. 244 p.
56. Milroy L. Urban Dialects in the British Isles. *Language in the British Isles*. Cambridge : Cambridge University Press, 1984. P. 199–216.
57. Skeat W. W. English Dialects. From the Eighth Century to the Present Day. Cambridge : Cambridge University Press, 1912. 132 p.
58. Trudgill P. Dialects in Contact. Oxford : Basil Blackwell, 1986. 176 p.
59. Trudgill P. New-Dialect Formation. The Inevitability of Colonial Englishes. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2004. 180 p.
60. Trudgill P. The Dialects of England. Cambridge : The Macmillan Company, 2000. 154 p.
61. Trudgill P. Dialects. London and New York : Routledge. 1994. 79 p.
62. Quirk R. The Use of English R. Quirk . London : Longman. 1962. 285 p.
63. Wakelin M. English Dialects. An Introduction. L.: The Athlone Press of the University of London, 1977. 230 p.
64. Wales K. Northern English. A Cultural and Social History. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 257 p.

### СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

65. Smith J.R. A Glossary of Yorkshire Words and Phrases. London : Tucker and Co Printers, 1885. 204 p.
66. Parish W. D. A Dictionary of the Sussex Dialect. Lewes : Farncombe & Co., 1875. 177 p.

## SUMMARY

National language is a source of information for historians and anthropologists, ethnographers and linguists. Dialects refer to a folk-type linguistic culture that clearly reflects the national outlook. Each dialect depends on its own socio-historical conditions of formation. Studying dialect vocabulary allows us to understand the richness of the national language in regional varieties. Among the topical problems in the study of dialects are the linguocultural aspect of the analysis of the genesis of dialects as objects of contact situations, features of language levels of dialect systems, the peculiarity of the lexical composition and interaction of literary language with dialects.

The study of dialects remains relevant, especially within ethnolinguocultural studies where the study of national-cultural semantics of words is very important, it communicates from generation to generation the linguistic picture of the world. In the course of the work the peculiarities of dialects were revealed as a means of displaying regional identity, the lexico-semantic features of the studied lexical units and their regional differences were examined. They verbalize the notion of "daily life" in the dialects of Sussex and Yorkshire. And as a result on the basis of a comprehensive comparative study of county dialects, a structural and lexical-semantic analysis of lexemes was carried out.

***Key-words:*** *dialect, typology of dialects, urban dialect, rural dialect, literary koine, regional identity.*

**Декларація  
академічної доброчесності  
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Турченко Людмила Георгіївна, студентка 2 курсу магістратури, форми навчання заочна, факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія, освітньо-професійна програма магістр, адреса електронної пошти Gasanovaznu777@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Вербалізація регіональної своєрідності в побутовій лексиці діалектів півдня та півночі Англії» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата \_\_\_\_\_ Підпис \_\_\_\_\_ ПІБ (студент) \_\_\_\_\_